

Tarihsel Yorum Bağlamında Solomon Schechter'in Muhafazakâr Yahudiliğe Etkisi

*The Influence of Solomon Schechter on Conservative Judaism
in the Context of Historical Interpretation*

Mustafa şahin

Dr., Bağımsız Araştırmacı

mustafasah86@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0074-9858>

Mahmut Salihoğlu

Doç. Dr., İstanbul Ü. İlahiyat Fakóltesi

mahmut.salihoglu@istanbul.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0003-2379-3712>

Makale Türü Article Type	Araştırma Makalesi Research Article
Geliř Tarihi Date Received	31.03.2022
Kabul Tarihi Date Accepted	28.06.2022
Yayın Tarihi Date Published	21.07.2022
Atıf Citation	Mustafa şahin & Mahmut Salihoğlu. "Tarihsel Yorum Bağlamında Solomon Schechter'in Muhafazakâr Yahudiliğe Etkisi". <i>Oksident</i> 4/1 (2022): 37-73.
İntihal Plagiarism	Bu makale, <i>Turnitin</i> yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir. This article has been scanned by Turnitin and no plagiarism detected.
Doi	https://doi.org/10.51490/oksident.1095990

Öz

19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarından itibaren Amerika merkezli olmak üzere kurumsal bir yapıya evrilmeye başlayan Muhafazakâr Yahudilik tarihinde iz bırakmış isimlerin başında kuşkusuz Solomon Schechter (1849-1915) gelir. Onun, Amerika'da modern Yahudi cemaatlere hitap edecek din adamı yetiştirme amacıyla kurulan Jewish Theological Seminary (1886) ve kendi mirası olan United Synagogue of America (1913) aracılığıyla Muhafazakâr Yahudiliğe yapmış olduğu kurumsal katkıları tartışılmaz öneme sahiptir. Bunun yanı sıra hareketin günümüzde de benimsenmeyi sürdürdüğü dinî yaklaşımın arka planında, yine Schechter'in düşüncelerinin izlerini bulmak mümkündür. Makalede Muhafazakâr harekete Amerika'daki erken dönemde aktif olarak katılan Schechter'in, Tanah, gelenek ve halakhaya dair görüşleri ile Katolik İsrail prensibi bağlamında dinde otorite ve değişim meselesine bakışı ve bunun harekete yansımaları incelenecektir. Çalışmada, Reformist ve Ortodoks duruşa yaklaşımı bağlamında Schechter'in hareketin temel ideolojisine yaptığı etki ve ortaya koymaya çalıştığı Muhafazakâr kimliğin mahiyeti tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Solomon Schechter, Tarihsel Ekol, gelenek, yorum, Muhafazakâr Yahudilik, Katolik İsrail

Abstract

Solomon Schechter (1849-1915) is undoubtedly the main figure that left a mark in the history of Conservative Judaism, which started to evolve into an institutional structure, centered in America, from the end of the 19th century and the beginning of the 20th century. His institutional contributions to Conservative Judaism through the Jewish Theological Seminary (1886), which was established to train rabbis to address modern Jewish communities in America, and the United Synagogue of America (1913), which is his own legacy, are of indisputable importance. In addition, it is possible to find traces of Schechter's thoughts in the background of the religious approach that the movement continues to adopt today. In the article, the views of Schechter, who actively participated in the Conservative movement in the early period, on Tanah, tradition and halakha and his view on the issue of authority and change in religion in the context of the Catholic Israel principle and its reflection on the movement will all be examined. In the study, it has been tried to determine the effect of Schechter on the basic ideology of the movement and the nature of the Conservative identity that he tried to reveal in the context of his approach to the Reformist and Orthodox stance.

Key Words: History of Religions, Solomon Schechter, Historical School, tradition, interpretation, Conservative Judaism, Catholic Israel

Özet

Muhafazakâr Yahudilik, günümüzde Amerikan Yahudileri arasındaki en etkili üç dinî gruptan biridir. Muhafazakâr hareket içerisinde doğan Yeniden Yapılanmacı Yahudiliği bir kenara bırakırsak, Reform Yahudiliği ve Ortodoks Yahudilik iki karşıt din yorumunu ifade eder. Muhafazakâr Yahudiliği ise uzlaşmacı ve ılımlı dinî pozisyonu sebebiyle bu iki hareket arasında bir konuma yerleştirmek mümkündür. 19. yüzyıl sonlarına doğru Tarihsel Ekole mensup bir grup Yahudinin Amerika'da aktif olmaya başlamasıyla birlikte Amerika Yahudileri için yeni bir alternatif yorum olarak dikkat çeken Muhafazakâr hareket, ilk olarak 1886'da New York'ta kurulan Jewish Theological Seminary (JTS) aracılığıyla temsil edilmiştir.

Doğu Avrupa'dan çıkarak Batı'daki modern Yahudi dinî kurumlarında eğitim alan Solomon Schechter, dış dünya ile uyumlu, güçlü bir Yahudi kimliği adına gerekli gördüğü seküler bilimler ile de ilgilenmiştir. Londra ve Cambridge'de geçirdiği meslekî ve akademik kariyeri sonrasında New York'a göç eden Schechter'in 1902'de JTS başkanlığına geçişi, Muhafazakâr Yahudilik adına yeni bir dönemi ifade etmektedir. Hareket, gerek sahip olduğu dinî söylem gerekse cemaat yapılanması bakımından onun dönemiyle birlikte gelişim sürecine girmiş, Muhafazakâr kimlik giderek berraklaşmaya başlamıştır. O döneme kadar istenilen kaliteyi yakalayamayan JTS, Schechter'in eğitim alanında getirmiş olduğu yenilikler sayesinde popüler bir akademik ve kültürel merkez haline gelmiştir. 1913'de kendisi tarafından kurulan *United Synagogue of America* (USA) ise, ortak niteliklere sahip Ortodoks ve Muhafazakâr Yahudilerin cemaatler düzeyindeki birlikteliğini

Summary

Conservative Judaism is one of the three most influential religious groups among American Jews today. Apart from the Reconstructionist Judaism that arose within the Conservative movement, Reform Judaism and Orthodox Judaism express two opposing interpretations of religion. It is possible to place Conservative Judaism in a position between these two movements due to its conciliatory and moderate religious position. The Conservative movement, which attracted attention as a new alternative interpretation for American Jews in parallel with the fact that a group of Jews belonging to the Historical School began to be active in America towards the end of the 19th century, was first represented through the Jewish Theological Seminary (JTS), which was established in New York in 1886.

Leaving Eastern Europe and studying in modern Jewish religious institutions in the West, Solomon Schechter was also interested in secular sciences, which he deems necessary for a strong Jewish identity that is compatible with the outside world. Schechter's transition to the presidency of JTS in 1902, who immigrated to New York after his professional and academic career in London and Cambridge, marks a new era for Conservative Judaism. The movement entered a development process with his period, both in terms of its religious discourse and its community structure, and the Conservative identity began to become increasingly clear. JTS, which could not achieve the desired quality until that time, has become a popular academic and cultural center, thanks to the innovations that Schechter has brought in the field of education. *United Synagogue of America* (USA), founded by him in 1913, expresses the unity of Orthodox and Conservative Jews, who have common characteristics, at the

ifade etmektedir. Muhafazakâr Yahudilik, diğer dinî hareketlerle olan ayrışma ve müstakil yapılanma sürecini büyük ölçüde Schechter'in sahip olduğu vizyon sayesinde elde etmiştir.

JTS'ye olgunlaşmış bir dinî bakışa sahip olarak katılan Schechter'in serrettiği görüşleri, hareketin başından beri temsil ettiği "orta yol" vurgusu ile güçlü biçimde örtüşmektedir. Schechter, özellikle İngiltere döneminde kaleme aldığı *Studies in Judaism* isimli üç ciltlik eserinde, vahiy ile tarih arasındaki ilişki bağlamında Yahudiliğe dair temel yaklaşımını ortaya koymuştur. Ona göre Ortodoks gelenek tarih olgusunu, Reform düşüncesi ise geçmiş Yahudi kolektif hafızasını ve büyük ölçüde halahanın bağlayıcılığını devre dışı bırakmıştır. Bu yüzden onların her ikisi de modern Yahudilere uygulanabilir bir din yorumu sunmaktan uzaktır. Oysa Schechter, vahiy ve tarihin Yahudiliği tanımlamada aynı anda işlevsel kılınması gerektiğini savunmuştur. Ona göre Yahudiliğin dinamik bir gelenek olarak ayakta kalabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için Yahudi dinî geleneği her çağda yoruma tabi tutulmalıdır. Fakat bu, rabbinik geleneğin miras bıraktığı literatür ve kolektif hafıza dikkate alınarak ve titiz bir ilmi çalışma faaliyetiyle gerçekleştirilmelidir.

Vahiy ile tarih arasında öngördüğü zorunlu ilişkide, Muhafazakâr harekete daha olgun ve kalıcı bir farkındalık kazandıran Schechter, 19. yüzyıl başlarında doğan ve Yahudiliğin bilimsel yöntemlerle incelenmesini ifade eden *Wissenschaft des Judentums* (WDJ) geleneğinin genelinde Amerika'da özelde ise Muhafazakâr hareket içerisinde başta gelen temsilcisi olmuştur. WDJ'nin Schechter ile birlikte JTS bünyesinde bir gelenek

level of congregations. Conservative Judaism achieved the process of separating and independent structuring from other religious movements largely thanks to Schechter's vision.

The views expressed by Schechter, who joined the JTS with a mature religious perspective, strongly coincided with the emphasis on the "middle way" that the movement has represented since the beginning. Schechter, especially in his three-volume work titled *Studies in Judaism*, which he wrote during his British period, revealed his basic approach to Judaism in the context of the relationship between revelation and history. According to him, the Orthodox tradition has disabled the phenomenon of history, while the Reform thought has disabled the collective memory of the past Jewish and, to a large extent, the bindingness of the halaha. Therefore, both of them are far from offering a practicable interpretation of religion to modern Jews. However, Schechter argued that revelation and history should be made functional at the same time in defining Judaism. According to him, Jewish religious tradition should be interpreted in every age so that Judaism can survive as a dynamic tradition and be passed on to future generations. However, this should be done by taking into account the literature and collective memory inherited by the rabbinic tradition and by a meticulous scholarly study.

Schechter, who brought a more mature and permanent awareness to the Conservative movement in the obligatory relationship he envisaged between revelation and history, has become the leading representative of *Wissenschaft des Judentums* (WDJ), which was born in the early 19th century and expresses the study of Judaism with scientific methods, generally in America and in particular in the Conservative movement. The fact that WDJ has

halini alması, Muhafazakâr Yahudilik ile Ortodoks Yahudilik arasında bir kırılmaya işaret etmektedir. Diğer taraftan Schechter, Reform hareketinin millî unsurlardan arındırılmış bir Yahudi kimliği yaratma çabalarına başından beri karşı çıkmış, Yahudi hukukunda radikal reformlar yapılmasını şiddetle reddetmiştir.

Amerika dönemi öncesinde herhangi bir özel grup ya da hareket ile kimliklenmemiş olsa da, Schechter'in "tarihsel yorum", "WDJ" ve "mutedil olma" ideali üzerinden Muhafazakâr Yahudilik ile dolaylı bir bağ kurmuş olduğu söylenebilir. Muhafazakâr Yahudiliğin Yahudi dinî geleneğini tarihsel bir olgu olarak değerlendiren temel yaklaşımı Schechter tarafından temsil edilmekle kalmamış, o, söz konusu perspektifin pratik Yahudi yaşamına aktarımında otoritenin kim olduğu meselesi üzerinde durmuştur. Muhafazakâr Yahudiliğe kazandırdığı ve basitçe Yahudi toplumuna karşılık gelen "Katolik İsrail" kavramı bu amaca yönelik bir girişimdir. O, yaşamı boyunca Yahudi dinî ve millî kimliğine tehdit olarak gördüğü her türlü eğilime karşı Yahudi dünyaya birlik olma çağrısında bulunmuştur. Diğer taraftan dinde otorite merci anlamında kullandığı Katolik İsrail kavramı ve USA bünyesindeki cemaatlerin sahip olduğu genel profilden anlaşıldığı kadarıyla, Schechter, Yahudiliğin kendi içindeki değişim ve gelişimi ile otorite meselesinde daha sınırlı ve homojen bir Yahudi profili öngörmüştür. Söz konusu çerçeve, Muhafazakâr kimliğe büyük ölçüde şekli vermştir.

Schechter'in geleneksel kimliği ile gelişime açık bilim adamı kimliği Muhafazakâr Yahudiliğin temel din yorumuna bir zemin sağlamıştır. Muhafazakâr hareket, Yahudi toplum iradesi temelinde, vahiy ve tarih,

become a tradition at the JTS together with Schechter indicates a break between Conservative Judaism and Orthodox Judaism. On the other hand, Schechter opposed the efforts of the Reform movement to create a Jewish identity free from national elements, and strongly rejected any radical reforms in Jewish law.

Although he was not identified with any particular group or movement before the America period, it can be said that Schechter established an indirect connection with Conservative Judaism through the "historical interpretation", "WDJ" and the ideal of "modesty". The basic approach of Conservative Judaism, which evaluates the Jewish religious tradition as a historical phenomenon, was not only represented by Schechter, but he also focused on the issue of who the authority is in the transfer of this perspective to practical Jewish life. The concept of "Catholic Israel", which he introduced to Conservative Judaism and simply refers to the Jewish community, is an attempt towards this end. Throughout his life, he called on the Jewish world to unite against all tendencies that he saw as a threat to the Jewish religious and national identity. On the other hand, as can be understood from the concept of Catholic Israel, which he uses in the sense of authority in religion, and the general profile of the congregations in the USA, Schechter envisaged a more limited and homogeneous Jewish profile in terms of the change and development of Judaism itself and the issue of authority. This framework has given shape to the Conservative identity to a large extent.

Schechter's traditional identity and his open-minded scientist identity provided a basis for the basic religious interpretation of Conservative Judaism. The Conservative movement is the most active movement seeking a reconciliation between revelation and

gelenek ve bugün arasında bir uzlaşma arayan en etkin hareket konumundadır. Günümüzde Muhafazakâr Yahudiliğin halaha alanındaki en etkili karar organı olan *Committee on Jewish Law and Standards* (CJLS), geleneğe bağlı fakat aynı zamanda Yahudi yaşamında birtakım yenilikleri kabul eden yapısıyla Schechter'in çizgisini devam ettirmektedir. Schechter'i, dinî metinler ve Yahudi hukukunu işlevsel kılma adına Muhafazakâr harekete bir yorum dinamizmi kazandıran isim olarak görmek yanlış olmaz.

history, tradition and today, based on the will of the Jewish community. Today, *the Committee on Jewish Law and Standards* (CJLS), which is the most influential decision-making body in Conservative Judaism, continues Schechter's line with its structure that adheres to tradition, but at the same time embraces some innovations in Jewish life. It would not be wrong to see Schechter as the name that brought a dynamism of interpretation to the Conservative movement in the name of making religious texts and Jewish law functional.

Giriş*

Muhafazakâr Yahudilik, kökleri her ne kadar Avrupa'da 19. yüzyıl ortalarında yaşanan yoğun yenilik tartışmalarına uzansa da, kurumsallaşma sürecini tıpkı Reform Yahudiliği ve Ortodoks Yahudilik gibi Amerika'da gerçekleştirmiştir. Yahudi dinî geleneğini tarihsel bir fenomen olarak görmek Muhafazakâr Yahudiliğin en önemli karakteristiğidir. Schechter öncesinde hareket bünyesinde bazı din adamı ve laik liderler söz konusu yaklaşımı savunmakla birlikte, Reform hareketinin 1885 Pittsburgh Platformu'nda açıkça ilan ettiği Yahudi geleneğine karşı radikal tavır, beraberinde sert itirazları ve ivedi bir reaksiyon ihtiyacını doğurmuş,¹ bu da tarihsel bakışın pratik boyutuyla ya da kurumsal anlamda bir açılım yapmasını geciktirmiştir. Diğer bir ifadeyle bu süreçte Reform Yahudiliğine karşı geleneği savunma refleksi ön planda tutulmuş, radikal reformlara karşı durma ve asimile tehlikesini önleme çabası *Jewish Theological Seminary*'yi (JTS) kuran liderlerin birincil meselesi olmuştur.² Bu yüzden erken dönemde tarihsel bakışın söylem düzeyinden çıkıp gerçek manada özümsemişi ve hatırı sayılır bir etkide bulunduğu söylenemez.

Erken dönemde Reform hareketine gösterilen kararlı duruşu sürdürmekle beraber tarihsel yaklaşımı daha açık bir dille vurgulayan, onu JTS ve Muhafazakâr Yahudiliğin temel prensibi haline getiren isim Solomon Schechter olmuştur. Schechter'in JTS'nin başına geçmesi ve tarihsel yaklaşımda hayati öneme sahip olan *Wissenschaft des Judentums*³ (WDJ) geleneğini kurumun temel programı haline getirmesi, Muhafazakâr Yahudilik için bir dönüm noktasıdır. Dinî literatürü tarihsel ve bilimsel gözle ele alma yaklaşımının kurumda hâkim olmaya başlaması, bilhassa Ortodoks Yahudilik ile ayrışmayı derinleştirmiştir. Schechter tarihsel yaklaşımın dinin yapısal değişimine yaptığı vurguyu temel almıştır.

* Bu makale, Mustafa Şahin'in 2021 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Doç.Dr. Mahmut Salihoğlu danışmanlığında tamamladığı "Solomon Schechter ve Muhafazakâr Yahudilik" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir

¹ İsmail Başaran, *Ana Hatlarıyla Amerikan Yahudiliği: Tarihsel Süreç ve Gruplar* (Konya: Çizgi, 2020), 84.

² David Ellenson, *After Emancipation: Jewish Religious Responses to Modernity* (Cincinnati: Hebrew Union College Press, 2004), 284; Jonathan D. Sarna, *American Judaism: A History* (New Haven: Yale University Press, 2004), 184-185; Makale boyunca *Jewish Theological Seminary*'ye kısaca JTS olarak yer verilecektir.

³ 19. yüzyıl başlarında ortaya çıkan ve temel hedefi Yahudiliği modern araştırma metodlarını kullanarak tenkide tabi tutmak olan hareket. Bk. Ben Zion Dinur, "Wissenschaft Des Judentums", *Encyclopaedia Judaica* (Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007), 21: 105. Makale boyunca bu kavram kısaca WDJ olarak ifade edilecektir.

Amerikan kültürüyle uyumlu bir Yahudi kimliği kurma idealiyle ılımlı ve çoğulcu bir söyleme sahip olan Schechter, gelenek ve modernite arasında uzlaşma çabasıyla bir denge politikası gütmüştür. Fakat bu girişim, kendisini ve Muhafazakâr hareketi eleştirilere açık hale getirmiştir. Schechter'in Amerika'da hem Reform Yahudiliği hem de Ortodoks Yahudilik tarafından eleştirilmiş olması, onun "orta yol" idealinin bir neticesidir. Schechter ile birlikte hareketin iki yapıyla olan mesafesi daha görünür olmaya başlamış, kurumsal yönden ayrışma süreci hızlanmıştır.

Schechter, akademik alandaki şöhreti ve lider kimliğiyle Amerika'da muhafazakâr bir Yahudi toplumu inşa etmeyi hedeflemiş, reform düşüncesi ve asimilasyon tehlikesine karşı Yahudileri uyarırken, seküler dünya ile barışık modern rabbi ve cemaatlerin gerekliliğine inanmıştır. Bu hedef doğrultusunda faaliyet yürüten JTS ve *United Synagogue of America*⁴ (USA), onun söz konusu idealini gerçekleştirme adına miras bıraktığı iki önemli kurumdur. Gerek teori gerekse pratikte ortaya koyduğu vizyon dikkate alındığında, Schechter'i Muhafazakâr Yahudiliğin gerçek mimarı olarak görmek yanlış olmaz.

1) Solomon Schechter (1849-1915)

Bir Doğu Avrupa Yahudisi olan ve Hasidizm⁵ hareketinin yoğun etkisi altındaki bir coğrafyada, Romanya'da 1849 yılında dünyaya gelen Schechter, 1915'de Amerika'da vefat etmiştir.⁶ İbranice ve Tora öğrenimiyle başlayan ilk dinî eğitimini babası Isaac Schechter'den alan Schechter, geleneksel bir din eğitimi alması için 10 yaşında bir yeşivaya kaydedilmiştir.⁷ 13 yaşına geldiğinde ise, daha kapsamlı bir eğitim için Ukrayna'nın Lemberg şehrinde ünlü Talmud uzmanı rabbi Joseph Saul Nathanson'a (1810-1875) emanet edilmiştir.⁸ Lemberg Yahudi cemaati lideri Nathanson, Ortodoks bir din adamı olarak tanınmakla birlikte, geleneksel halaha uygulamalarında toplumun ihtiyaçlarını dikkate alan ve

⁴ Makale boyunca *United Synagogue of America*'ya kısaca USA olarak yer verilecektir.

⁵ 18. yüzyılın sonlarında Doğu Avrupa'da ortaya çıkmış dinî bir hareket. Hasidizm, coşku, vecd ve Zaddik denilen dinî liderlere adanmışlıkla karakterize edilmiştir. Hasidik öğretisi, Isaac Luria'nın Kabalistik fikirlerinden derin biçimde etkilenmiştir. Bk. Lavinia & Dan Cohn-Sherbok, "Hasidism", *A Popular Dictionary of Judaism* (New York: RoutledgeCurzon, 2005), 59.

⁶ Norman Bentwich, *Solomon Schechter: A Biography* (Philadelphia: Jewish Publication Society of America, 1938), 24.

⁷ Cyrus Adler, *Solomon Schechter: A Biographical Sketch* (New York: The American Jewish Year Book, 1916), 4.

⁸ Alexander Marx, "Solomon Schechter", *Publication of the American Jewish Historical Society* 25 (1917): 177.

bu doğrultuda katı kuralcı yaklaşım yerine pratikte esnek bir tutum benimseyen bir din adamı idi.⁹ Nathanson, Ortaçağ bilimsel çalışmalarını dikkate almış, halahada hüküm verme sürecinde zaman zaman modern araştırma metotlarından da istifade etmiştir. Meselâ, gıdalarda yenmesi yasak olan katkı maddelerinin tespiti konusunda kimyasal analizlere başvurması bu sebeptir.¹⁰

Schechter'in modern üniversiteler ve eleştirel düşünceyi temel alan yeni araştırma metotlarıyla tanışması, 1875 yılında Viyana'ya gidişiyile gerçekleşmiştir. 1875-1879 yılları arasında *Vienna Rabbinical Seminary*'de eğitim gören Schechter, özellikle Isaac Hirsch Weiss (1815-1905) ve Meir Friedmann (1831-1908) gibi önemli Talmud bilginleriyle yakın ilişki kurmuştur.¹¹ Bu isimlerin Yahudi tarihi ve kültürüne yönelik sistematik yaklaşımları, Yahudi geleneğini bağlamsal açıdan okuma konusunda Schechter'e etki etmiştir.¹² Hedefi klasik Talmud eğitimi ile seküler kültür ve eleştiri odaklı bilimsel metotları buluşturmaya çalışan Weiss'in Reformist ya da Ortodoks her iki kanattan tepki çeken mutedil duruşu,¹³ Schechter'in düşüncelerinin arka planı hakkında bir fikir vermektedir. Genellikle radikallikten uzak olan söz konusu yaklaşımların hoca-talebe ilişkisi çerçevesinde Schechter'in Yahudiliğe bakışına tesir ettiğini söylemek mümkündür.

Eğitim alanında Schechter'in ikinci durağı Berlin'di. 1879'dan itibaren *Hochschule fuer die Wissenschaft des Judentums*'da üç yıllık bir eğitim süreci geçiren¹⁴ Schechter'in yakından temas kurduğu isimler arasında Israel Lewy (1841-1917), Moritz Steinschneider (1816-1907) ve Friedrich Frankl (1848-1887) ön plana çıkmaktadır. Özellikle Lewy ve Frankl'ın Tarihsel Ekol ile yakın ilişkisi, Schechter'in Muhafazakâr harekete temel teşkil eden tarihsel yorum ile olan bağını açıklayan bir husustur. Zira Muhafazakâr Yahudiliğin kurucusu olarak değerlendirilen Zacharias Frankel'in (1801-1875) kurduğu *The Jewish Theological Seminary of Breslau*'da eğitim almış

⁹ Haim Gertner, "Natanson, Yosef Sha'ul", erişim: 29.06.2022, https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Natanson_Yosef_Shaul.

¹⁰ Shillem Warhafting, "Nathanson, Joseph Saul", *Encyclopaedia Judaica* (Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007), 15: 18-19.

¹¹ Adler, *Solomon Schechter: A Biographical Sketch*, 5; Meir Ben-Horon, "Schechter, Solomon", *Encyclopaedia Judaica* (Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007), 18: 113.

¹² Mirjam Thulin, "Wissenschaft and Correspondance: Solomon Schechter between Europe and America", *Jewish Historical Studies* 48 (2016): 115.

¹³ Moshe David Herr, "Weiss, Isaac Hirsch", *Encyclopaedia Judaica* (Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007), 20: 733.

¹⁴ Ben-Horon, "Schechter, Solomon", 18: 113.

olan Lewy, daha sonra aynı kurumda Talmud hocalığı yapmıştır.¹⁵ Frankl de benzer şekilde yeşiva eğitimi sonrası *Breslau Seminary*'ye katılmış, hatta bir dönem Z. Frankel tarafından kurulan aylık dergi *Monatsschrift fuer Geschichte und Wissenschaft des Judentums*'da Tarihsel Ekolden Heinrich Graetz (1817-1891) ile birlikte çalışmıştır.¹⁶

Viyana ve Berlin'de WDJ geleneğinin temel alındığı modernize edilmiş yeşivalar olan rabbinik okullarda eğitim gören Schechter, aynı zamanda üniversite bünyesinde seküler bilimlerle de ilgilenmiş¹⁷ ve böylece klasik ile modern eğitimi sentezleme imkânı bulmuştur. Din ile bilimi, Kutsal Metinler ile eleştirel bakışı aynı düzlemde değerlendirme düşüncesi, özellikle 19. yüzyıl boyunca pek çok Yahudi entelektüel ve din adamını meşgul etmiştir. Aydınlanma dönemiyle birlikte rasyonalizm ve eleştirel düşüncenin Batı toplumunda edindiği merkezî rol Yahudileri de etkilemiş, Avrupa'da yaşayan birçok Yahudi din adamını sahip oldukları yerleşik din ve dünya görüşüyle yüzleşmek zorunda bırakmıştır. Dini modernize etme düşüncesi birbirinden farklı, hatta kimi zaman taban tabana zıt dinî yorumları ve reform önerilerini beraberinde getirmiştir. Schechter'in söz konusu alanları dengeli bir zeminde buluşturma iddiasına sahip bir isim olduğunu söyleyebiliriz. Başka bir ifadeyle, Doğu'dan miras aldığı vahiy, gelenek ve kutsallık merkezli dinî bakış açısıyla Batı'nın akılcı ve eleştirel dünya görüşünü bir diğerini yok saymadan bir araya getirme düşüncesi, Schechter'in üzerinde titizlikle durduğu en temel husustur.

Schechter'in akademik ve meslekî kariyeri bakımından İngiltere özel bir önem arz eder. 1882-1901 yılları arasında Londra ve Cambridge'de geçirdiği 20 yıllık süre zarfında hem çeşitli edisyon kritik çalışmaları yapmış ve Yahudiliğe dair eserlerini kaleme almış, hem de 1890-1899 yılları arasında üniversite bünyesinde Talmud, rabbinik literatür¹⁸ ve İbranice hocalığı gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur.¹⁹ Ortaçağ Yahudi tarihi açısından çok önemli kaynak niteliği taşıyan *Kahire Genizası* olarak da

¹⁵ Jacob Rothschild, "Lewy, Israel", *Encyclopaedia Judaica* (Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007), 12: 771.

¹⁶ Isidore Singer & M. Seligsohn, "Frankl, Pinkus Frierdrich", *Jewish Encyclopedia* (New York: Funk & Wagnalls Company, 1905), 5: 496.

¹⁷ Bk. David B. Starr, *Catholic Israel: Solomon Schechter, A Study of Unity and Fragmentation in Modern Jewish History* (Doktora Tezi, New York: Columbia University, 2003), 36; Bentwich, *Solomon Schechter: A Biography*, 44-45.

¹⁸ Yahudi hukukunu ifade eden halahaya dair literatürü tanımlamak için kullanılan modern bilimsel terim. Söz konusu literatür farklı dönem, dil ve formlarda sözlü hukuka, onun geleneklerine ve metodolojisine dayanmaktadır. Bk. Israel Moses Ta-Shma, "Rabbinical Literature", *Encyclopaedia Judaica* (Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007), 17: 22.

¹⁹ Ben-Horon, "Schechter, Solomon", 18: 113.

bilinen Ben Ezra Sinagogu'ndaki el yazmalarını 1896'da keşfetmesi, Schechter'in bilim dünyasında şöhret kazanmasında bir dönüm noktası olmuştur.²⁰ Tüm bunlara rağmen İngiliz Yahudilerinin başta Tanah ve rabbinik gelenek olmak üzere dinî ve millî literatüre yönelik sergiledikleri ilgisizlik onu fazlaca rahatsız etmiştir. Schechter, kendi kimliklerine yabancılaşan ve Batı insanına öykünen asimile olma arzusunadaki Yahudileri açıkça tenkit etmiş, onların yeniden kendi tarihleriyle barışmaları ve Yahudi kimliğine sahip çıkmaları gerektiğini vurgulamıştır.²¹

Amerika'da Muhafazakâr Yahudiliğin ilk resmî okulu olan JTS'nin 20. yüzyıl başlarında gerek eğitim gerekse mali bakımdan yaşadığı kriz, hareketin liderlerini kurumun başına dinî alanda ehliyet sahibi, karizmatik bir lider bulma arayışlarına sevk etmiştir.²² Nihayet kendisine yapılan yoğun çağrıyla kabul eden Schechter 1902 yılında JTS'nin başına geçmiştir.

Schechter hem JTS'yi yeniden organize ederek popüler bir akademik merkez haline getirmiş hem de 1913 yılında kurduğu USA ile Muhafazakâr Yahudiliğin kurumsal yapılanmasını güçlendirmiştir. JTS Amerikan kültürü ve toplumsal yapısıyla uyumlu Muhafazakâr din adamlarını yetiştirirken, USA Muhafazakâr cemaatlerin koordinesini sağlayarak hareketin güçlenmesinde ve uzun vadede kalıcı olmasında rol oynamıştır.

2) Tarihsel Ekol

Schechter'in Muhafazakâr Yahudilik ile doğrudan ilişkisi JTS aracılığıyla gerçekleşse de, öncesinde ortaya koyduğu düşüncelerinin

²⁰ Pamela S. Nadell & Marc Lee Raphael, *Conservative Judaism in America: A Biographical Dictionary and Sourcebook* (New York: Greenwood Press, 1988), 222-223; 100000'in üzerinde el yazması fragment, Schechter ve St. John's College müdürü Charles Taylor'ın çabalarıyla İngiltere'ye getirilmiş ve böylece "Taylor-Schechter Koleksiyonu" adıyla anılacak koleksiyon, Cambridge Üniversitesi'ne kazandırılmıştır. Bk. Ben-Horon, "Schechter, Solomon", 18: 113.

²¹ Schechter, asimile olmaya açık Yahudileri "Little-Israelites" (küçük İsraililer), "Englishmen of the Jewish persuasion" (Yahudi inancının İngilizleri) ya da vaazlarında Yahudilik dışı unsurlara başvurmalarına atfen "foreign fertiliser" (yabancı gübre) gibi ifadeler kullanarak eleştirmiştir. Bk. Schechter, "Four Epistles to the Jews of England", *Studies in Judaism* (Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1908), 2: 182, 199.

²² Schechter'i Amerika'ya getirme girişimleri 1890'larda başlamıştı. Schechter ile İngiltere'de bizzat görüşen Cyrus Adler ve Judge M. Sulzberger, onun mutlaka Amerika'ya gelmesi gerektiğinden ve burada Yahudiler adına yapacağı önemli işler olduğundan bahsetmişlerdi. Bk. Abraham J. Karp, "Solomon Schechter Comes to America", *American Jewish Historical Quarterly* 53/1 (1963): 46; Starr, *Catholic Israel*, 245.

Muhafazakâr hareketin Tanah, halaha,²³ gelenek, tarih ve değişim gibi bazı konulardaki temel yaklaşımıyla örtüşüğünü söylemek mümkündür. Yahudiliğe bakışında köklü kırılmaların olmaması, kendisini Ortodoks veya Reformcu olarak nitelendirmemesi,²⁴ Schechter'in dinde "orta yol" idealini benimsemiş olan Muhafazakâr hareket ile ilişkisinde elverişli bir zemin sağlamıştır. Bu bağlamda radikal dinî yaklaşımlardan uzak oluşu ve Yahudi geleneğini yorumlamada tarihsellik vurgusu, Schechter'in JTS'ye davet edilmesinde rol oynamış olmalıdır.

Muhafazakâr Yahudilik, Tarihsel Ekolün Amerika'daki temsilcisi bir hareket olarak değerlendirilebilir.²⁵ Tarihsel Ekol 19. yüzyıl ortalarında Almanya'daki Yahudiler arasında gerçekleşen reform tartışmaları sırasında²⁶ alternatif bir Kutsal Metin okuması girişimi olarak ortaya çıkmıştır. İlk olarak 1845 Frankfurt Konferansı'nda Zacharias Frankel ile reform taraftarı din adamları arasında İbranice'nin ibadet dili olarak kullanımı konusunda yaşanan fikir ayrılığıyla filizlenen tarihsel yaklaşım, Frankel'in takipçileri ve *Breslau Seminary* tarafından temsil edilmiştir.²⁷ Alexander Kohut (1842-1894) gibi *Breslau Seminary*'de yetişen Frankel'in bazı öğrencileri söz konusu yaklaşımı Amerika'ya taşımışlardır. Frankel'in kurduğu *Breslau Seminary*, daha sonra Amerika'da kurulan JTS'nin bir prototipi niteliğindedir.²⁸

²³ "Yol", "gidişat" anlamında, Yahudi hukukunun bütününe ya da içerisinden bir buyruğu ifade eden kavram. Bk. Cohn-Sherbok, "Halakhah", 56.

²⁴ Schechter, "Yahudi" üst kimliğini bir kenara bırakıp herhangi bir mezhepsel etiketle tanımlanmayı doğru bulmaz. Bu yüzden Ortodoks ya da Reformist gibi nitelemeleri kendisi için kullanmamıştır. Bk. Theodore Weinberger, "Solomon Schechter's (Postmodern) Conservative Jewish Theology", *Conservative Judaism* 46/4 (1994): 24-25.

²⁵ Nitekim Muhafazakâr Yahudiliğin temel prensiplerini özetleyen ve en önemli referans kaynaklarından olan *Emet ve'Emunah* (Hakikat ve İnanç), hareketin ortaya çıkışını Almanya'da gerçekleştirilen Frankfurt reform konferansı ve Zacharias Frankel'in manifestosuyla başlayan süreçle ilişkilendirir. Bk. Robert Gordis, "Introduction: The Commission, The Statement, The Movement", *Emet ve'Emunah: Statement of Principles of Conservative Judaism* (New York: The Jewish Theological Seminary of America v.dğr., 1988), 9.

²⁶ 19. yüzyıl ortalarında gerçekleşen üç önemli reform konferansı ve Reform Yahudiliğinin ortaya çıkışı hakkında geniş bilgi için bk. David Philipson, *The Reform Movement in Judaism* (London: Macmillan Company, 1907); W. Gunther Plaut, *The Rise of Reform Judaism* (New York: World Union for Progressive Judaism, 1963).

²⁷ Amerikalı tarihçi Howard Sachar'ın da ifade ettiği gibi, Frankfurt Konferansı, radikal Reformcular ile daha mutedil bir yol izleyen rabbiler arasındaki kesin ayrılığın en açık ifadesi olmuştur. Bk. Howard M. Sachar, *The Course of Modern Jewish History* (New York: Vintage Books, 1990), 169.

²⁸ A. Kohut, Frederick de Sola Mendes ve Bernard Drachman, Breslau'dan mezun olmuş isimlerdir. Aaron Wise ve Markus Jastrow ile birlikte yukarıdaki isimler Frankel'in

Tarihsel yaklaşım, Muhafazakâr hareketi diğer modern oluşumlardan ayıran en temel niteliklerdir. Frankel'in kullandığı biçimiyle Pozitif-Tarihsel Yahudilik,²⁹ temelde Yahudiliğin statik değil, tıpkı bir organizma gibi büyüyen, gelişen ve değişen bir doğaya sahip olduğu görüşünü savunur. Yahudi hukuku, dinin özünü oluşturan unsurlardan biri olarak bağlayıcılığını her dönem ve şartta korumaktadır.³⁰ Ancak Yahudiliğin modern dönemde varlığını sürdürebilmesi için onun tarihin etkisi altında bir tekâmül geçiriyor olduğu gerçeği mutlaka fark edilmelidir. Her ne kadar bu yaklaşım halahanın otoritesini benimsemiş olsa da, değişime imkân tanınması, Ortodoks rabbiler tarafından şiddetle eleştirilmiştir. İlk dönemde Z. Frankel ve H. Graetz'in temsil ettiği tarihsel yaklaşıma karşı çıkanlar arasında Samson Raphael Hirsch (1808-1888), Esriel Hildesheimer (1820-

"Pozitif-Tarihsel Yahudilik" adını verdiği anlayışı ve bunu temel alan eğitim modelini JTS'ye taşımışlardır. Bk. Ellenson, *After Emancipation: Jewish Religious Responses to Modernity*, 282; A. Kohut, Amerika'da özellikle 1885 Pittsburgh Platformu sonrasında radikal Reformcu Kaufman Kohler ile yoğun tartışmalara giren, Muhafazakâr Yahudiliğin erken dönemdeki en etkili temsilcilerindendir. Kohut'un Muhafazakâr Yahudilik ile ilişkisi hakkında detaylı bilgi için bk. Howard N. Lupovitch, "Navigating Rough Waters: Alexander Kohut and the Hungarian Roots of Conservative Judaism", *AJS Review* 32/1 (2008): 49-78. Reform hareketine karşı olan yukarıdaki isimlerle birlikte onlara katılan Henry P. Mendes, Solomon S. Cohen ve Saboto Morais gibi bazı isimler özellikle Tarihsel Ekole yakınlığıyla bilinen yayın organı *American Hebrew* aracılığıyla görüşlerini dile getirmişlerdir. Bk. Herbert Rosenblum, *The Founding of the United Synagogue of America, 1913* (Doktora Tezi, Waltham: Brandeis University, 1970), 13-14, 17-19.

²⁹ "Pozitif" ifadesi, Yahudiliğin tarih üstü doğasına ve inanca ilişkin temel unsurlarına işaret eder. Bu alan, Sina'daki vahye dayanmakta ve tarihsel değişikliklerle iptal edilemez niteliktedir. Bk. Michael A. Meyer, *Response to Modernity: A History of Reform Movement in Judaism* (Detroit: Wayne State University Press, 1995), 86; Frankel, pozitif dinin kesin surette korunması gereken değişmeyen unsurlara sahip olduğunu vurgulamış, bunun bilim ya da tarihsel eleştiri odaklı araştırmalara değil vahye karşılık geldiğini ifade etmiştir. Bk. Zacharias Frankel, "Die Symptome der Zeit", *Zeitschrift für die religiösen Interessen des Judenthums* 2/1 (1845): 16-17; "Tarihsel" ifadesi ise Yahudiliğin değişen yönünü ifade eder. Yahudiliğin bir boyutu tarihin etkisine direnen daimi yapısına (pozitif), yani vahye işaret ederken; diğer boyutu onun etkisine açık olan değişken yapısına (tarihsel), yani sözlü geleneğe işaret etmektedir. Bk. David Rudavsky, "The Historical School of Zacharias Frankel", *The Jewish Journal of Sociology* 5/2 (1963): 238.

³⁰ Frankel "pozitif" unsurlar arasına Yahudiliğin hukuki boyutunu da almakta, onu görmezden gelen herhangi bir yaklaşımı reddetmektedir. O, Yahudiliğin hukuka dayalı bir din olduğuna dikkat çeker. Bk. Ismar Schorsch, "Zacharias Frankel and the European Origins of Conservative Judaism", *Judaism* 30/3 (1981): 346.

1899) ve Benjamin Auerbach (1808-1872) gibi geleneksel kanadın önemli isimleri zikredilebilir.³¹

Haskala³² hareketiyle başlayan süreçte Avrupalı Yahudiler, Hıristiyan Batı toplumuyla entegrasyona açık, değişen dünyada yeniden tanımlanmış, uyumlu ve kalıcı bir Yahudi kimliği ortaya koyma gerekliliğinin farkına varmışlardı. Özellikle 19. yüzyıl ortalarında pek çok din adamı, Yahudi cemaatlerin ihtiyaçlarına cevap verecek en uygun din yorumunu ortaya koyma arayışı içinde olmuştur. Yoğun yenilik tartışmalarının yaşandığı ve sonunda Reform Yahudiliğini doğuracak olan bu süreç, dinî ve kültürel alanda büyük ölçüde statükodan yana olan ve Ortodoks Yahudilik olarak bilinen bir duruşu da kaçınılmaz kılmıştır. Bu çerçevede en köklü reformist görüşlerden savunmacı bir refleksle hareket eden ve dinde yeniliğe karşı olan anlayışlara kadar birbirinden farklı eğilimler ortaya çıkmıştır. Uzlaşmacı bir karaktere sahip olan Tarihsel Ekol ise, dinde değişim ve gelişimin tedricî ve yapısal olması gerektiğini savunan yaklaşımıyla Muhafazakâr Yahudiliğe evrilen süreçte ilk adımı oluşturmuştur.

Amerika'da yaygın biçimde Muhafazakâr Yahudilik olarak anılan hareket, 20. yüzyıl boyunca kurumsal kimliğini inşa sürecini devam ettirmiştir. Bu sürecin baş mimarlarından olan Schechter, öncelikle JTS'yi eğitim modeli başta olmak üzere pek çok açıdan yenilemiş, ardından cemaatler birliği USA gibi kilit bir organizasyonu hayata geçirmiştir. Muhafazakâr hareketin diğer dinî cemaatler ile olan ilişkisinde ve pozisyonunun belirlenmesinde Schechter'in önderlik yaptığı bu adımların önemli rolü vardır.

³¹ Meselâ, H. Graetz'in *Geschichte der Juden* (Yahudilerin Tarihi) isimli çalışması üzerinde duran Samson R. Hirsch, Tannaim'in, dinî faaliyetlerinde kişisel tercih ve kanaatlerinin etkili olduğu kimseler olarak görülmesini reddeder. Alman Ortodoks rabbi B. Auerbach ise, Frankel'e cevap sadedinde, Büyük Meclis ve Tannaim'in ortaya koyduğu hukuki emir ve yasakların şahsi yorumlara dayanmadığına, tarih üstü nitelikte Sina'da Musa'ya doğrudan verildiğine vurgu yapmıştır. Bk. Assaf Yedidya, "Orthodox Reactions to "Wissenschaft des Judentums"", *Modern Judaism - A Journal of Jewish Ideas and Experience* 30/1 (2010): 73-74.

³² 18. yüzyıl ve sonrasında ortaya çıkmış olan Yahudi Aydınlanma hareketini ifade eden kavramdır. Haskala'yı savunan Yahudiler "Maskilim" olarak isimlendirilmiştir. Bk. Cohn-Sherbok, "Haskalah", 59; Geniş bilgi için bk. Seda Özmen, *18. Yüzyıl Yahudi Aydınlanma Hareketi Haskala ve Moses Mendelssohn* (İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2014), 42-116; Ali Osman Kurt, "Yahudi Aydınlanma Hareketi: Haskala", *Milel ve Nihal* 7/1 (2010): 33-59.

3) Schechter'in Tanah, Rabbinik Gelenek ve Halahaya Bakışı

Yahudi üst kimliğine vurgu yapan Schechter, dinin temel öğretileri kabul edildiği takdirde yorum farklılıklarını bir zenginlik olarak görmüş, ötekini dışlayıcı bir yaklaşımdan uzak durmuştur.³³ *Some Aspects of Rabbinic Theology*'de Schechter, rabbinik literatürde sunulduğu biçimiyle ele aldığı Tanrı inancı, seçilmişlik, Yahudi hukuku, günah ve tövbe gibi teolojik konuları,³⁴ Yahudilerin mutabık kalması gereken ortak payda olarak sunmuştur. Schechter'in Yahudiliğe dair değerlendirmelerinde ana akım din yorumunu temsil eden rabbinik gelenek son derece önemli bir rol oynamıştır.

Yenilikçi yaklaşımların Yahudileri güçlü biçimde etkilediği bir dönemde Schechter, akli dine alternatif olarak sunan ve Yahudi tarihini adeta yok sayan Reformistlere karşı geleneksel bir Yahudi kimliği sergilemiştir. Bu bağlamda Haskala'nın öncüsü kabul edilen Moses Mendelssohn'un (1729-1786) Yahudiliğin dogmalara sahip olmadığı şeklindeki iddiasına karşı çıkan Schechter,³⁵ dogmaların dindeki merkezî rolünü göz ardı eden ve dine, dönemin paradigmalarına uyum kabiliyeti ölçüsünde değer atfeden yaklaşımları eleştirir. Ona göre, bu tarz ölçsüz yaklaşımlar materyalizme savrulma tehlikesi taşımaktadır.³⁶

Schechter'in dogmalar arasında değerlendirdiği hususlardan biri Yahudiliğin hukuka dayalı pratik boyutudur. Bir başka ifadeyle yazılı ve sözlü Tora'ya dayalı dinî hukuk, Yahudiliğin temelini oluşturan esaslardandır. Doktrinlerin ancak beraberinde getirdiği sonuçlara riayet ile değer kazanacağını ifade eden Schechter,³⁷ yaşamı boyunca Yahudi geleneğine sıkı sıkıya bağlılığı vurgulamış, halahaya dayalı bir Yahudi toplumu arzulanmıştır. Reform düşüncesiyle mesafesini açıkça ifade etmiş bir lider olarak³⁸ halahanın Yahudi yaşamındaki belirleyiciliğine yönelik sergilenecek her türlü dışlayıcı tutumu reddetmiştir.

³³ Eserinde, Saadiah Gaon, Maimonides ve Chasdai gibi Ortaçağ Yahudi bilginlerinin iman esasları belirleme çabalarına değinen Schechter, bunlardan herhangi birini ne mutlaklaştırmış ne de reddetmiştir. Amacının, söz konusu formülasyon girişimlerinden herhangi birini sinagog için standart olarak benimsemek olmadığını ifade etmiştir. Bk. Schechter, "The Dogmas of Judaism", *Studies in Judaism* (Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1911), 1: 180.

³⁴ Schechter, "Preface", *Some Aspects of Rabbinic Theology* (New York: The Macmillan Company, 1909), VIII.

³⁵ Schechter, "The Dogmas of Judaism", *Studies in Judaism*, 1: 147.

³⁶ Schechter, "The Dogmas of Judaism", *Studies in Judaism*, 1: 149-150.

³⁷ Schechter, "The Dogmas of Judaism", *Studies in Judaism*, 1: 147.

³⁸ 1903'de Henrietta Szold'a mektubunda Amerikalı Reformcuların, Yahudiliği dinden dönmeye (apostasy) eşliğine getirdiğini belirtir. Bk. Abraham E. Millgram & Emma G.

Öte yandan Schechter, halahanın bağlayıcılığı konusunda birleştiği Ortodoks Yahudiliği, din yorumu ve halahayı tanımlama konusunda eleştirmiştir. Bunun başlıca sebebi, Ortodoks Yahudiliğin gelenekten miras alınan statik halaha anlayışı nedeniyle değişim ve gelişime büyük ölçüde kapalı olmasıdır. Ortodoks gelenek ile en belirgin ayrılık noktasına işaret eden söz konusu farklılık, Schechter'in eğitim süreci ve sonrasında niçin Ortodoks kurumlarda yer edinmeyi tercih etmediğini de bir ölçüde açıklamaktadır.

Sözlü hukukun orijin itibariyle Sina'ya, dolayısıyla tanrısal bir kökene dayandığı inancı, Rabbinik Yahudiliğin ya da modern biçimiyle Ortodoks Yahudiliğin en temel kabullerinden biridir. Tıpkı yazılı Tora gibi sözlü Tora'nın da tarihin ve beşerî etkinin ötesinde bir kökene sahip olduğu düşünülür.³⁹ Rabbanî Yahudilik yazılı ve sözlü Tora'nın Musa'ya değil, Tanrı'ya ait olduğunu ve bunu inkâr edenin öte dünyadan nasibi olmayacağını öğretir.⁴⁰ Söz konusu inanç sebebiyle geleneksel Yahudilik halahanın zamanın şartları doğrultusunda güncellenmesini ya da değiştirilmesini doğru bulmaz. Modernitenin meydan okumalarına karşı duran ve geleneksel Yahudilik adına aktif rol üstlenen meşhur rabbi Hatam Sofer'in (1762-1839) "yeni olan, Tora tarafından yasaklanmıştır" sözü de bu bakış açısını özetler.⁴¹ Dolayısıyla Ortodoks Yahudilik, rabbinik literatüre eleştirel bakış açısıyla yaklaşılmasına ve halahada daha önce örneği olmayan yeni hükümler çıkarılmasına karşı çıkar. Pratik dinî yaşamda değişime karşı gösterilen söz konusu negatif tutum, Schechter'in yaşadığı dönemde de büyük ölçüde varlığını korumaktaydı.

Reform Yahudiliğinin akıl, zamanın ruhu ve ilerleme fikrine yaptığı vurgu çerçevesinde Yahudi Kutsal Kitabı, rabbinik literatür ve halahaya yönelik eleştirel ve radikal yaklaşımı ile birlikte düşünüldüğünde, ortaya konan tüm farklı yorum ve ayrışmalar içerisinde Schechter'in nasıl bir tavır aldığı, Muhafazakâr Yahudiliğin dayandığı teorik arka plan ve gelişim çizgisi açısından önemlidir. Öncelikle onun, yerleşik dinî geleneklerin

Ehrlich, "Nine Letters from Solomon Schechter to Henrietta Szold", *Conservative Judaism* 32/2 (1979): 32. 1904'de Bentwich'e yazdığı mektupta ise, Montefiore ve Kohler gibi Reformist isimler ile onların takipçilerinin vaftiz olma konusunda Yahudileri cesaretlendirdiklerini açıkça söyler. Bk. Starr, *Catholic Israel*, 252.

³⁹ "Tora min ha-Şamayim" (Gökten gelen Tora) prensibi çerçevesinde gerek yazılı gerek sözlü formuyla Tora'yı Sina'da kabul eden Musa'nın ardından Yeşu, İsrail'in ileri gelenleri, peygamberler ve Kneset ha-Gadol (Büyük Meclis) üyeleri, nesilden nesile onun muhafazasını üstlenmişlerdir. Bk. Mişna, Avot 1:1.

⁴⁰ Sanhedrin 99a; Abodah Zarah 18a.

⁴¹ Benjamin Brown, "Orthodox Judaism", *The Blackwell Companion to Judaism*, ed. Jacob Neusner & Alan J. Avery-Peck (Malden: Blackwell Publishing, 2003), 313.

otoritesi meselesinde ya da halaha ve değişim sürecinde salt zamanın ruhu prensibini kriter kabul eden Reform Yahudiliğine⁴² mutlak surette karşı çıktığını tekrar hatırlatmak gerekir. Diğer taraftan o, kendisini bunun tam karşısında da konumlandırmaz. Schechter, Ortodoks Yahudiliğin kendisini modern dünyaya, çağın gelişmelerine adapte edememesinden, bir başka ifadeyle kendisini tekrar etmesinden yakınmaktadır. Bu manada o, geçmişin bilim adamlığını çalışan bir motora benzetir, bazı istisnalarla beraber geçmişteki bilim adamlarının Talmud'u sabit, değişmez birtakım saiklerle ele aldıklarını söyler.⁴³ Ne radikal tavrıyla Reform Yahudiliği ne de statik yapısıyla Ortodoks Yahudilik ona göre Yahudi cemaatler için sağlıklı ve uygulanabilir bir yorum ortaya koyamamıştır. İki karşıt dinî pozisyonun sözcülerinden ziyade I. H. Wiess, Leopold Zunz (1794-1886), S. Judah Rapoport (1790-1867) ve Nachman Krochmal (1785-1840) gibi Tarihsel Ekol içerisinde yer alan ve radikallikten uzak duran isimlere Schechter'in pozitif manada yaptığı atıflar⁴⁴ dikkat çekicidir. Bu sebeple onu Tarihsel Ekol çizgisinde bir lider olarak değerlendirmek gerekir.

Muhafazakâr Yahudilik içinde vahiy-tarih ilişkisini en açık biçimde ifade eden isimlerden birisi Schechter'dir. Ortodoks ve Reformist yaklaşımların sırasıyla vahiy ve tarih olgusunu din yorumlarının merkezine koymuş olmaları, aralarındaki uzlaşa imkânını güçleştiren en önemli gerekçedir. Schechter'in ise bu iki alan arasında mutlak bir karşıtlık öngörmediği ya da herhangi birini diğerini pasifleştirecek boyutta ön plana çıkarmadığı görülür.⁴⁵ Ona göre Yahudiliğin oluşumunda hem vahiy hem

⁴² 1885 yılında gerçekleştirilen Pittsburgh Platformu'nda, başta Yahudi hukuku olmak üzere modern yaşam ile çeliştiği düşünülen tüm Yahudi inanç ve pratiklerin bağlayıcılığı açıkça reddedilmiş, yalnızca ahlaki ilke ve kurallar bağlayıcı kabul edilmiştir. Bk. Michael Berenbaum, "Pittsburgh Platform", *Encyclopaedia Judaica* (Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007), 16:190-191.

⁴³ Schechter, "Nachman Krochmal and the "Perplexities of the Time"", *Studies in Judaism*, 1: 57-58; O, büyük bir otoritenin söylediği her sözün kayıtsız şartsız onaylanmasıyla herhangi bir kazanım elde edilemeyeceğini belirterek eleştirel bakışın gerekliliğine dikkat çeker. Bk. Schechter, "The Dogmas of Judaism", *Studies in Judaism*, 1: 164.

⁴⁴ Bk. Schechter, "Leopold Zunz", *Studies in Judaism* (Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1924), 3: 84-142; Schechter, "The History of Jewish Tradition", *Studies in Judaism*, 1: 182-212; Schechter, "The Beginnings of Jewish Wissenschaft", *Seminary Addresses and Other Papers* (Cincinnati: Ark Publishing Co., 1915), 175-176; Schechter, "Nachman Krochmal and the "Perplexities of the Time"", *Studies in Judaism*, 1: 46-72.

⁴⁵ Schechter, geçmişten aktarılan inanç mirasıyla modern yaşamın gereksinimlerini bütünleştirmenin gerekliliğine inanmış, Yahudiliğin geleceğini bu uzlaşa zemininin sağlanmasına bağlamıştır. Bk. Bernard Mandelbaum, *The Wisdom of Solomon Schechter* (New York: The Burning Bush Press, 1963), 12; Benzer şekilde o, 18. ve 19.

de tarih aktif role sahiptir. Aşağıda detaylandıracağımız üzere Schechter'in vahiy ile tarih arasındaki köprüyü sağlayacağını düşündüğü kavram ise "yorum"dur. Ona göre Kutsal Metnin anlaşılması ve halahanın her çağda işlevsel olabilmesi için yorum faaliyeti kilit rol oynar.

Studies in Judaism isimli eserinin ilk cildinde, Tanah'a dair değerlendirmesinde meseleye ilişkin fikir verici ifadelerini bulmak mümkündür. Buna göre, Yahudiler için birinci derecede önemli olan sadece vahyedilmiş Kutsal Kitap değil, tarihsel süreçte gelenek tarafından yorumlanan Kutsal Kitap'tır. Kutsal Kitap yorumu, yani kendi deyimiyle "ikincil anlam", temelde değişen tarihsel şartların bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Schechter'e göre, dinî otorite Kutsal Kitap'tan alınıp "yaşayan topluluk"a (living body) aktarılmıştır. Bunun gerekçesi ise, yaşayan topluluğun dönemin gerek dinî ihtiyaçları gerekse ideal amaç ve gereksinimleriyle zorunlu muhataplığı sonucunda ikincil anlamın doğasını belirleyebilecek en iyi merci konumunda olmasıdır.⁴⁶ Dolayısıyla Schechter, statik bir Yahudilik tanımlaması ve halaha anlayışına karşılık Tarihsel Ekolün benimsediği biçimiyle zaman içerisinde evrimsel gelişime tabi olan bir Yahudilik yorumu benimsemiştir.

Yaşamı boyunca sert bir dille Reform düşüncesine eleştiriler yöneltmiş olsa da, Schechter'in sıklıkla atıf yapılan yukarıdaki görüşlerinde asıl muhalefeti Ortodoks düşünceye yaptığı görülür. Zira tarihe, değişen şartlara ve Kutsal Metnin yorumlanmasına vurgusu, statükoya karşı değişim ve gelişimin zaruretine işaret etmektedir. Bu çerçevede Schechter dinî geleneğin doğru anlaşılması ve Yahudi hukukunun pratik yaşamda sağlıklı biçimde işleyebilmesi için vahiy ile birlikte tarihe de belirleyici bir rol verir. Kutsal Metnin muhatapı Yahudiler onu her çağ, mekân ve şartta yorumlama ehliyetine ve yükümlülüğüne sahiptir. Esasen vahyi yorumlama, halahanın menşei ve tarihin rolü gibi meselelerdeki temel görüş ayrılığı Schechter'i bir Ortodoks olarak tanımlamayı güçleştirecek boyuttadır. Bu açıdan onun Amerika'da kurtarmak istediği şeyin Ortodoksi olmadığı⁴⁷ şeklindeki ifadesi daha net bir anlam kazanmaktadır.

Sözlü geleneğin tarihsel süreçte tanrısal bir orijin atfedilerek adeta donuklaştırılmış bir sisteme dönüştürülmesi, geleneksel Yahudilik söz konusu olduğunda Yahudi hukuku alanında büyük ölçüde yorum ve yenilik

yüzyılda gelişen düşünce akımlarını görmezden gelmenin kabul edilemez olduğunu, bu tarz bir yaklaşımın en az İbranice bilgisizliği kadar hatalı bir tutum olduğunu söyler. Bk. Schechter, "The Charter of the Seminary", *Seminary Addresses and Other Papers*, 15.

⁴⁶ Schechter, "Introduction", *Studies in Judaism*, 1: XVII-XVIII.

⁴⁷ Meir Ben-Horin v.dğr., "Solomon Schechter to Judge Mayer Sulzberger: Part I. Letters from the Pre-Seminary Period (1895-1901)", *Jewish Social Studies* 25/4 (1963): 256.

imkânını daraltmıştır. Erken dönemde rabbiler arasındaki tartışmalar ve fikir ayrılıkları nedeniyle yaygın kullanım alanı bulan ve Tannaim⁴⁸ bilginlerinden R. Hillel, R. Ishmael ve en son R. Eliezer tarafından geliştirilen Kutsal Kitap yorum prensiplerinin uygulanışı, sözlü geleneğin yazıya geçirilmiş halini ifade eden Mişna'nın otorite bir metin olmaya başlamasına paralel olarak tedricen terk edilmeye başlanmıştır.⁴⁹ Bilginlerin Mişna üzerine yaptığı yorumlardan oluşan Talmud'da yer alan Musa'nın R. Akiba'nın ders meclisini ziyaretini aktaran anlatı, Tannaim bilginlerinin yorumlarının Sina'ya dayandığını ve ilahi otoriteye sahip kabul edildiğini göstermektedir.⁵⁰ Ortodoks Yahudilik şemsiyesi altında yer alan Haredim⁵¹ ve modern Ortodokslar arasında halahaya yaklaşımda farklı eğilimler söz konusu olsa da,⁵² rabbinik literatüre atfedilen söz konusu kutsiyet ve dokunulmazlık, günümüzde de Ortodoks Yahudiliğin genel karakteristiği olmayı büyük ölçüde sürdürmektedir.⁵³ Meselâ, halaha geleneğinde bolca işlenmiş olan Yahudi kadına yönelik olumsuz imaj, modern dönemde Ortodoks Yahudilik açısından aşılması güç bir durumdur. Kadın hakları savunucusu Azila Talit Reisenberger'in da işaret ettiği gibi, erken dönem rabbi ve bilginler sözlü hukuku yazıya geçirmiş ve onu belli bir düzene koymuşken, Ortodoks Yahudilik, bu sözlü literatürün gerçekte rabbilerin görüşleri olmadığını, söz konusu geleneğin onlara Sina

⁴⁸ I. ve II. yüzyıl bilginleri için kullanılan kavram. Talmud'da onlar, daha geç Yahudi bilginleri ifade eden Amoraim'den ayrılır. Tannaim, Sanhedrin'in devamını sağlamış, sözlü hukuku derlemiş ve birçok Yahudi akademisini hayata geçirmiştir. Bk. Cohn-Sherbok, "Tanna", 145.

⁴⁹ Louis Jacobs & David Derovan, "Hermeneutics", *Encyclopaedia Judaica* (Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007), 9: 28; Rabbinik yorum kurallarıyla ilgili geniş bilgi için bk. Ömer Faruk Araz, *Yahudilikte Tefsir Geleneği: Midraşik Literatürün Tarihsel Gelişimi* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2019), 140-156.

⁵⁰ Babil Talmudu, Menahot 29b.

⁵¹ "Dindar" anlamına gelen Haredim terimi, çağdaş seküler kültüre ve asırlar boyu korunmuş gelenek ve halahada temel değişimlere karşı taviz vermeyen Ortodoks Yahudilerin en aşırı kanadını ifade etmektedir. Haredim, konuştukları Yidiş dili ile kendilerini diğer oluşumlardan ayırmaktadır. Bk. Samuel C. Heilman, "Haredim", *Encyclopaedia Judaica* (Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007), 8: 348.

⁵² Bk. Brown, "Orthodox Judaism", 325-328.

⁵³ Değişen sosyal şartlara fazlaca önem vermeyen Ortodoks Yahudilik'te halahanın uygulanışı noktasında büyük çaplı değişimler söz konusu değildir. Bk. David Hollander, "Jewish Law for the Law Librarian", *Law Library Journal* 98/219 (2006): 239.

ve Musa'dan miras kaldığını iddia etmiştir. Bu yüzden değişime sıcak bakılmamaktadır.⁵⁴

Schechter'in Kutsal Kitap ve geleneğe dair yukarıda aktardığımız düşüncelerinin Ortodoks Yahudiliğin yaygın bakış açısı ile örtüşmediği ortadadır. Mişna, Talmud ve midraşik literatürde ifadesini bulan sözlü geleneği tarih üstü gören yaklaşımın aksine Schechter'in yaşayan topluluk ve yorum vurgusu, süreklilik arz eden bir vahiy-tarih ilişkisine işaret etmektedir. Onun, vahiy sonrası geleneği yalnızca bahsi geçen literatürle sınırlandırmadığı, aslında erken dönemde icra edilen yorum faaliyetlerini yeniden canlandırmak ve geleneğe dinamizm kazandırmak istediğini söylemek yanlış olmaz. Vahiy ile kıyaslandığında sözlü hukukun Yahudiler tarafından "daha derinden hissedilmiş"⁵⁵ olduğunu ifade eden Schechter aslında tarihin etkisine ve insani yorumun katkısına işaret etmiştir.

Muhafazakâr Yahudilikte, Reform hareketinin aklın yanı sıra salt Kutsal Metin, yani Tora ve onun özünü oluşturduğunu düşündükleri ahlaki monoteizm vurgusu⁵⁶ ile Ortodoks hareketin sözlü Tora'ya ilişkin söz konusu anlayışı revize edilmeye çalışılır. Bir yandan Tanah ile birlikte Tanah sonrası sözlü gelenek dinî emir ve yasaklar bağlamında referans değeri kabul edilirken, diğer yandan tarihi süreçte geleneğin evrimsel bir değişime tabi olduğu inancı, Muhafazakâr hareketin temel yaklaşımıdır.⁵⁷

⁵⁴ Azila Talit Reisenberger, "The Development of the Halachah and Jewish Women", *Journal for the Study of Religion* 18/2 (2005): 75.

⁵⁵ Schechter, "Introduction", *Studies in Judaism*, 1: XVI.

⁵⁶ Meselâ, Abraham Geiger'in "prophetic Judaism" (nebevî Yahudilik) dediği ve diğer Reformcuların da Yahudiliğin özü olarak kabul ettiği şey, tek Tanrı inancı ile buna dayalı olarak İsrail peygamberlerinin ortaya koyduğu ahlaki içerikli evrensel mesajlardır. Bk. Meyer, *Response to Modernity: A History of the Reform Movement in Judaism*, 96. Amerika'da Reform Yahudiliğinin teorisyenlerinden Kaufmann Kohler de, Yahudiliğin özünü, Talmud ve Ortaçağ bilginlerinin halahazakâya dayalı oluşturduğu geleneğe ziyade, Kutsal Kitap peygamberlerinin ahlaki monoteizminde görür. Yahudi toplumunun ilk ve en önemli misyonu, peygamberlerin ahlaki mesajlarını korumak ve sonsuza dek ayakta tutmaktır. Bk. Byron L. Sherwin, "Thinking Judaism Through: Jewish Theology in America", *The Cambridge Companion to American Judaism*, ed. Dana Evan Kaplan (New York: Cambridge University Press, 2005), 121.

⁵⁷ *Emet ve'Emunah*, Muhafazakâr hareketin bir yandan geleneğin ağırlığını ve otoritesini devam ettirerek diğer yandan modernitenin gereksinimlerini bünyesine dâhil etmek suretiyle anlamlı bir Yahudilik vizyonu ortaya koyma hedefinde olduğunu belirtir. Bk. Gordis, "Introduction: The Commission, The Statement, The Movement", 11. Mordecai Waxman'ın editörlüğünde hazırlanan ve "Gelenek ve Değişim" başlığını taşıyan çalışma da aslında Muhafazakâr hareketin bu karakteristiğine dikkat çeker. Bk. *Tradition and Change: The Development of the Conservative Movement*, ed. Mordecai Waxman (New York: The Burning Bush Press, 1958).

Muhafazakâr Yahudilik için hâlen merkezî önemini koruyan vahiy ile tarih arasındaki ilişkinin dinin pratik boyuta aktarımında taşıdığı önem Schechter tarafından sıklıkla vurgulanır. Buna göre vahiy sonrası ortaya çıkan tabii ihtiyaçlar çerçevesinde Kutsal Metne yönelik dinamik bir yorum süreci sözlü geleneği oluşturmuştur. Fakat bu yorum faaliyeti tarihin belli bir döneminde son bulmamıştır. Bu bağlamda Krochmal'in *The Guide of the Perplexed of the Times* isimli eserine atıf yapan Schechter, her dönemin kendine özgü ihtiyaçları ve buna bağlı olarak kendi rehberliğine ihtiyacı olduğuna değinmiş, yaşadığı dönemdeki Yahudi din adamlığının dönemin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak olduğuna dikkat çekmiştir.⁵⁸ Buna göre din adamlarının Yahudi cemaatlere rehberlik yapabilmeleri ve onlarla sağlam bir birliklik sağlayabilmeleri için seküler dünya ile iletişim halinde olmaları gerekmektedir. Schechter ve Muhafazakâr hareket için yaşamı doğrudan etkileyen çağın sosyal, siyasi, ekonomik, kültürel vb. gelişmeleri halahanın şekillenmesinde mutlaka dikkate alınmalıdır. Bu çerçevede Ortodoks hareketin genel görünümünü yansıttığı biçimiyle akla, tarihsel gelişmelere ve yorumlamaya büyük ölçüde yer vermeyen, modern eğitime ve entegrasyona kapalı izole bir yaşam biçimi reddedilir. Meselâ, Hatam Sofer'in Haskala'ya karşı geleneksel eğitimi, entegrasyona karşı izolasyonu, akla karşı geleneği savunma şeklinde tezahür eden karşıtlığa dayalı yaklaşımı⁵⁹ Schechter tarafından doğru bir yaklaşım olarak görülmez.

Tarihsel yaklaşımda vahiy ile gelenek arasında kabul edilen organik ilişki, eldeki mevcut dinî literatürü eleştirel gözle incelemeyi zaruri kılmaktadır. Derin Eleştiri (Higher Criticism)⁶⁰ düzeyinde yürütülen tarihsel araştırmaların olumsuz yönlerinden rahatsızlık duymuş olsa da⁶¹

⁵⁸ Schechter, "The Seminary as a Witness", *Seminary Addresses and Other Papers*, 45.

⁵⁹ Michael K. Silber, "The Emergence of Ultra-Orthodoxy: The Invention of a Tradition", *The Uses of Tradition: Jewish Continuity in the Modern Era*, ed. Jack Wertheimer (New York: The Jewish Theological Seminary of America, 1992), 29.

⁶⁰ Liberalizm ile birlikte Batı'da geliştirilen Kitab-ı Mukaddes'i rasyonel anlama ve yorumlama metodlarından biri olan Derin Eleştiri, Eski ve Yeni Ahit yazarlarının muhtemel kaynaklarını tespit ederek Kutsal Metne yapılan ilave ve eklemeleri saptama ve böylelikle asıl öğretiyi tespit etme temeline dayalıdır. Bk. Şinasi Gündüz, "Kaynak Tenkidi", *Din ve İnanç Sözlüğü* (Konya: Vadi Yayınları, 1998), 216; Derin Eleştiri türü, araştırdığı belgeyi menşee, yazar, tarih ve kaynak açısından eleştiriye tabi tutar, söz konusu belgenin otantikliği üzerinde durur. Bk. Muhammed Ali Bağır, "Kutsal Kitap Eleştirisi: Eski Ahit Örneği ve Modern Dönem Öncüleri", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/31 (2014): 283-284.

⁶¹ Schechter Derin Eleştiri'ye açıkça karşı çıkmıştır. Bu geleneğin Hıristiyanlar eliyle Yahudi karşıtlığı, bazı Yahudiler tarafından ise asimile süreci adına araçsallaştırıldığı kanaatinde. O, antisemitizm ve eleştirel yaklaşım arasındaki yakın ilişkiyi "Higher Criticism—Higher Anti-Semitism" şeklinde ifade eder. Bk. Schechter, "Higher

Schechter'in Yahudilik çalışmalarında tarihsel araştırmalara önemli bir değer atfettiği bir gerçektir. Zira bugüne ışık tutabilecek materyali barındıran geçmiş birikim dinin yapısal gelişimi doğrultusunda dikkate alınmalıdır. O, Tarihsel Ekol'ün Kutsal Kitap sonrası literatüre yöneldiğini, onun kökenine ve aşamalı gelişimine odaklandığını ifade ederek⁶² dinin yapısal değişimine dikkat çeker.

Schechter, rabbinik literatüre yönelik WDJ kapsamındaki çalışmaları JTS'nin ana prensibi haline getiren isimdir. Onunla birlikte Muhafazakâr Yahudilikte kalıcı bir yer edinen WDJ geleneği, aslında dönemin ihtiyaçları doğrultusunda dinin evrimsel ilerleyişi gerçeğinin açıkça kabulü anlamına gelir. Fakat tarihe, dolayısıyla bilimsel araştırmaya belli bir hareket alanı açan söz konusu süreç, vahiy ve dogmaların merkezliği göz ardı edilmeksizin işletilmelidir. Tarih, vahiyden bağımsız bir yetkinliğe ve otoriteye sahip değildir. Buna karşılık vahiy de, tarih sayesinde hakiki işlevini yerine getirebilmektedir. Tarihsel yaklaşımın "aydınlanmış şüphecilik" ile "güçlü bir muhafazakârlık" pozisyonunu aynı anda kendisinde barındırdığını dile getiren Schechter'in⁶³ bir anlamda "geleneğe" ve "değişim" in bir arada oluşuna işaret ettiği söylenebilir.

Öte yandan onun "tarih görünümünde vahyin yeni rakibi"⁶⁴ diyerek eleştirdiği şey ise, aslında Yahudi Kutsal Metinleri ve geleneğine radikal bir manifesto niteliğinde olan Derin Eleştiri kapsamındaki çalışmalardır. Bu noktada Reformist Yahudiler ile Schechter'in belirgin bir ayrılık içerisinde olduğu ortadadır. Kaynaklara yönelik bilimsel çalışmalar, Schechter'e göre, Reformistlerin beklediği neticeleri vermemiştir. Onların tarihsel araştırmalardan beklentisi, belirli inanç ve geleneklerin yabancı bir kökene ait olduğunu ortaya koymasıydı. Buna mukabil, filoloji ve tarih temelinde yapılan araştırmalar, Yahudiliğin Tora merkezli olarak doğal büyümeye tabi bir sistem olduğunu açığa çıkarmıştır. Schechter, tarih boyu Yahudiliğin büyüme sürecinin yapay rabbinik konferansların ürünü olmadığını belirtir.⁶⁵ Gerek Schechter gerekse Muhafazakâr Yahudilik

Criticism—Higher Anti-Semitism", *Seminary Addresses and Other Papers*, 35-41. Wellhausen'in liderliğini yaptığı ekolün Yahudi Kutsal Metinlerine yönelik negatif tutumuna temas eden Schechter, "boyalı Kutsal Kitaplar" (painted Bibles) ve "tahrip edilmiş Kutsal yazılar" (mutilated Scriptures) gibi ifadelerle Yahudi Kutsal Metinlerinin bu gibi kimseler tarafından tahrif edilmiş olduğuna işaret eder. Bk. Schechter, "The Emancipation of Jewish Science", *Seminary Addresses and Other Papers*, 4.

⁶² Schechter, "Introduction", *Studies in Judaism*, 1: XV.

⁶³ Schechter, "Introduction", *Studies in Judaism*, 1: XVII.

⁶⁴ Schechter, "Introduction", *Studies in Judaism*, 1: XXI.

⁶⁵ Schechter, "The Beginnings of Jewish Wissenschaft", *Seminary Addresses and Other Papers*, 177.

nezdinde WDJ kapsamındaki çalışmalar, çağın gelişmeleri ekseninde yerleşik halaha geleneğini hükümsüz bırakmaz; aksine, dinî geleneğin geçmiş ile bir bütünlük içerisinde birikimsel ve yapısal ilerleyişini ortaya koymak için önemli bir vasıta olarak görülür.

Tanah'ı temel referans kaynağı olarak gören Schechter'in vahiy konusunda Ortodoks gelenek ile birebir mutabık kaldığını söylemek ise zordur. O, Tora'yı açıkça eleştiri konusu yapmasa da, Tanah'ın Tora dışında bazı metinlerinin otantikliği problemini yadsımaz.⁶⁶ Diğer taraftan hocası Weiss'ın görüşleri bağlamında nebevî iradenin vahiy sürecinde etkili olduğunu gösteren, dolayısıyla literal değil, Tanrı ile insan arasında diyaloga dayalı bir vahiy sürecine işaret eden bazı atıflar yapmıştır.⁶⁷ Bu açıdan, dinî geleneğin oluşumunda tarihin etkin rolüne işaret etmiştir. Schechter için önemli olan, Tanah'ın yorumlanmasına dayalı üretilen literatürün ve halahanın asırlar boyu Yahudi bilincinde kendisine yer bulmuş olmasıdır.

Vahiy olgusunun Sina sonrası da bilginlerin öğretileri, rabbilerin faaliyetleri ve responsalar⁶⁸ yoluyla devam ettiği, bir diğer ifadeyle vahiy sürecinin bugün dahi son bulmadığı görüşü günümüze dek Muhafazakâr Yahudiliğin genel kabulü olmayı sürdürmüştür.⁶⁹ Bugün Muhafazakâr Yahudiler, vahyi Tanrı ve insan arasındaki diyaloga dayalı bir süreç; dinî hukuku ve mitsvaları (dinî emir ve yasaklar) ise, beşerî yorumlar olarak görmekte ve değişime mutlaka alan açmaktadırlar.⁷⁰

Geleneği kucaklayan fakat evrimsel gelişimi zaruri gören Schechter'in bakış açısı, Reform Yahudiliği ve Ortodoks hareket karşısında gelenek ve moderniteyi sentezleme görevini üstlenen Muhafazakâr Yahudiliğe⁷¹ bir arka plan sağlamıştır. Bu noktada Schechter'in erken dönem rabbilerin sistematik bir teoloji inşa etmeye ihtiyaç duymadıklarına dikkat çekmesi de, Muhafazakâr Yahudiliğin günümüzde sergilediği esnek ve mutedil duruşa referans olması bakımından önemlidir. Kadim Yahudi düşüncesinin "mutlaklığa karşı" olduğunu, ihtiyat ve itidali telkin ettiğini

⁶⁶ Meselâ, Vaiz ve Mezmurlar kitabı hakkındaki ifadeleri için bk. Schechter, "The Age and Authorship of Ecclesiastes", *Jewish Chronicle* (5 Mart 1886): 11; Schechter, "The Study of the Bible", *Studies in Judaism*, 2: 39-40.

⁶⁷ Schechter, "The History of Jewish Tradition", *Studies in Judaism*, 1: 183-184.

⁶⁸ Talmudik dönemden bu yana halahaya dair yöneltilen sorulara rabbilerin verdiği otoriter cevaplar. Ortodoks otoriteler bugüne dek responsa vermeye devam etmektedir. Bk. Cohn-Sherbok, "Responsa", 121.

⁶⁹ Commission on the Philosophy of Conservative Judaism, *Emet ve'Emunah: Statement of Principles of Conservative Judaism*, 19.

⁷⁰ Shimon Shetreet & Walter Homolka, *Jewish and Israeli Law – An Introduction*, 2. bs (Berlin: Walter de Gruyter, 2021), 25.

⁷¹ Gordis, "Introduction: The Commission, The Statement, The Movement", 11.

ifade eden Schechter, onların Tanrı, vahiy, Tora ve kurtuluş ümidi bağlamında teolojilerini sistemli bir yapıya dönüştürme girişiminde bulunmadıklarını dile getirmiştir.⁷² Schechter'in rabbinik teolojiye dair söz konusu tespitinin, yalnızca doktrin boyutuyla sınırlı olmadığı vurgulanmalıdır. Mutlaklık prensibine ve statik din yorumuna karşı toplumsal hissiyat ve ihtiyaçlara odaklanan, gelişime açık itidalli bir tavır, inanç ile pratikler arasında sıkı bir ilişki öngören⁷³ Schechter'in düşüncesinde kuşkusuz Yahudi hukuku için de söz konusu olacaktır.

Schechter'in amacı, bütünüyle Ortodoks Yahudilikten bağımsız bir hareket yaratmak değil, mevcut geleneksel yapıya kendi dinamiklerinden hareketle bir yenilenme ve dinamizm kazandırmaktır. Amerika'da uzun süredir mevcut olmadığına inandığı muhafazakâr bir eğilim oluşturma niyetinde olan Schechter, esas hedefinin geleneksel Yahudiliği korumak ve devamını sağlamak olduğunu dile getirir. Öte yandan içinde buldukları kültür ve modern düşüncelerle mutlak surette iletişim halinde olunmasını istemiş, Yahudilerin kendileri için uygun olan hususları adapte etmeleri gerektiğini ısrarla belirtmiştir.⁷⁴ Erken dönemde Schechter'in öğrencilerinden rabbi Herman Rubenovitz'in (1883-1966), Yahudi geleneğinin devamlılığı anlayışını Ortodoks yaklaşımın benimsediği statüko haliyle değil, ilerleme ve gelişme ile irtibatlandırması da bu bağlama işaret etmektedir.⁷⁵ Ancak Schechter'in geleneksel Yahudiliği modern dünya ile uyumlu hale getirerek ona yeni bir istikamet kazandırma arzusuna karşı Ortodoks Yahudiliğin gösterdiği güçlü direnç, Muhafazakâr Yahudiliğin müstakil olarak yapılanma sürecini hızlandırmıştır.

⁷² Schechter, "Introductory", *Some Aspects of Rabbinic Theology*, 1, 12.

⁷³ Şabat ile Tanrı'nın yoktan yaratıcılığı ilişkisini örnek veren Schechter, doktrinlerin beraberinde getirdiği sonuçlara riayet edilmediği müddetçe hiçbir değerinin olmayacağını ifade etmiştir. Bk. Schechter, "The Dogmas of Judaism", *Studies in Judaism*, 1: 147.

⁷⁴ Schechter, "The Assistance of the Public", *Seminary Addresses and Other Papers*, 231-232. 1913'de Henry P. Mendes'e mektubunda da, Yahudi hukuku ve gelenekleriyle uyum içerisinde devamlı bir gelişmeden söz eder. Bk. Bentwich, *Solomon Schechter: A Biography*, 211.

⁷⁵ Robert E. Fierstien, "A Noble Beginning: The Seminary Alumni Association 1901-1918", *A Century of Commitment: One Hundred Years of the Rabbinical Assembly*, ed. Robert E. Fierstien (New York: The Rabbinical Assembly, 2000), 13.

4) Dinde Otorite Kaynağı: Katolik İsrail

Yahudiliği doğal büyümeye sahip bir organizma,⁷⁶ geleneği ise Kutsal Metinlerin bir yorum tarihi⁷⁷ olarak gören Schechter'in nihai otorite olarak işaret ettiği merci, Yahudi toplumu, kendi deyimiyle Katolik İsrail'dir (Catholic Israel).⁷⁸ Bu kavram, Schechter'in Muhafazakâr harekete kazandırdığı önemli miraslardanır. Katolik İsrail ile kastedilen Yahudi toplumunun kanaat ve iradesinin merkezîliğidir ve bu, Schechter'den sonra da hareketin önemli niteliklerinden olmuştur. Ancak her ne kadar tüm fraksiyonlarıyla tüm Yahudileri kapsayan bir ifade gibi görünse de, görüşleri bir bütün olarak incelendiğinde, Schechter'in Katolik İsrail'e belirli bir çerçeve çizmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Modernite öncesinde Yahudi dünyanın rabbinik gelenek çizgisinde nispeten homojen yapısı göz önüne alındığında, Katolik İsrail'i ütöpik bir birlik arzusu olarak görmek mümkünse de, esasen kavram, Schechter'in Yahudi kimliği adına zorunlu gördüğü bazı kriterlere sahip ve halaha alanında aktif biçimde yetki ve işlerliği olacak bir yapıya karşılık gelmektedir. Schechter'in karşıt dinî anlayışları eleştirmeyi sürdürdüğü bir dönemde Katolik İsrail fikrini ortaya atmış olması, kanaatimizce bilinçli bir tercihtir ve kavramın somut biçimde pratiğe aktarılabilmesine yönelik beslediği ümide işaret etmektedir. Dolayısıyla aşağıda izah edeceğimiz üzere kavramın anlam alanı belli niteliklerle sınırlandırılmıştır. Geleneği Sina'daki vahye eklemiş arızı bir unsur olarak görmek suretiyle ikisi arasındaki bağı koparan Reform Yahudiliğini reddeden, diğer taraftan rabbinik geleneğe tanrısal orijin atfeden Ortodoks anlayışı eleştiren Schechter, vahiy ile gelenek arasında tarih, Yahudi toplumu ve yorum ekseninde sürekli devam eden bir ilişki öngörmekte, Katolik İsrail aracılığıyla geleneği dinamik bir süreç olarak kabul etmektedir.

Mevcut geleneklerin ruhuna uygun birtakım yenilik ve revizyonları gerçekleştirme noktasında her neslin büyük önderlerine yorum özgürlüğü verildiğine değinen Schechter, pratikleri şekillendiren asıl unsurun kutsal yazılar ya da kadim Yahudilik değil, yaygın gelenekler olduğunu ifade etmiştir. Bu çerçevede "Mosaism" olarak ifade ettiği dinin Musa'ya dayalı ilk

⁷⁶ Schechter, "The Beginnings of Jewish Wissenschaft", *Seminary Addresses and Other Papers*, 177.

⁷⁷ Schechter, "The History of Jewish Tradition", *Studies in Judaism*, 1: 183.

⁷⁸ Schechter'in İbranice *Klal İsrail* (Klal Yisrael) kavramının karşılığı olarak kullandığı Katolik İsrail terimi, "Yahudi toplumunun bütünü" ifade eder. Bk. Elliot N. Dorff, *Conservative Judaism: Our Ancestors to Our Descendants* (New York: Youth Commission, United Synagogue of America, 1977), 27.

formuna geri dönüşün artık imkânsızlığına dikkat çekmiştir.⁷⁹ Daha çok Ortodoks yaklaşımı hedef alan ve gelişim olgusuna dikkat çeken bu anlayışta, Kutsal Metinden çok Yahudilerin tercih ve uygulamalarının belirleyici vasfı ön plana çıkarılmıştır. Dolayısıyla geleneksel Yahudiliğin klasik bir formülasyonu olan Tanrı-Tora-İsrail prensibinde İsrail yalnızca Tora'yı almayı kabul eden yegâne halk olarak Tanrı'nın seçkin topluluğu olmakla kalmamakta, bunun ötesinde Kutsal Metin karşısında tarih boyu aktif ve yaratıcı bir rol oynamaktadır. Başka bir ifadeyle söz konusu bakış açısında Yahudiler vahiyle doğrudan ilişki kurarak tarihin gücüyle halahaya yön vermekte ve dinî geleneği inşa etmektedirler.

Kutsal Metnin ikincil anlamı üzerinde duran Schechter'e göre, söz konusu anlam gelenek ya da yaşayan toplum aracılığıyla açığa çıkar. Dinin pratik yaşama aktarımında toplumsal iradeye işaret eden bu yaklaşım, esasen vahye literal bakan Ortodoks anlayışa tepkidir. Kolektif irade yerine salt kutsal kitap otoritesini temel alan Ortodoks geleneğin aksine, tarih boyu Yahudi yaşamı, bütünüyle Yahudi toplumu tarafından şekillenmiştir. Bu sorumluluk günümüz Yahudileri için de söz konusudur. Diğer taraftan zamanın ruhu ve ilerleme ilkesine dayanmak suretiyle kolektif iradeyi değil, bireysel dindarlığı önceleyen Reform Yahudiliği de⁸⁰ Schechter'in yaklaşımıyla tenakuz içindedir. Katolik İsrail tarafından benimsenen ve yaşatılan gelenekleri herhangi bir başka otoritenin yürürlükten kaldırması söz konusu değildir. Bu sebeple Reformistlerin radikal değişim talepleri reddedilmelidir.

Schechter, Katolik İsrail'e dair şunları söyler:

Bu yaşayan topluluk, milletin herhangi bir kesimiyle ya da herhangi bir din adamları ya da rabbiler birliği ile değil, Evrensel Sinagog'da şekillenmiş olan Katolik İsrail'in kolektif bilinciyle temsil edilmiştir. (...) Bu Sinagog, geçmişe tek hakiki tanık olma yönüyle ve tüm çağlarda İsrail'in dinî yaşamının en yüce ifadesini oluşturarak, bugün ve gelecek için tek gerçek rehber olarak otoritesini sürdürmelidir. Biz, bu sinagog ile birlik olarak umutla bugünkü teolojik sorunlarımıza güvenilir ve rasyonel bir çözüm arayabiliriz.⁸¹

Schechter'in yaşayan topluluk vurgusu ya da Katolik İsrail düşüncesi bütünüyle mevcut çağa dönük bir anlam barındırmaz. Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi bugüne miras bırakılan egemen dinî anlayışın önemli bir

⁷⁹ Schechter, "Introduction", *Studies in Judaism*, 1: XIX.

⁸⁰ Neil Gillman, *Conservative Judaism: The New Century* (West Orange: Behrman House, 1993), 55-56; Hollander, "Jewish Law for the Law Librarian", 241-242.

⁸¹ Schechter, "Introduction", *Studies in Judaism*, 1: XVIII.

değeri söz konusudur. Schechter, rabbani düşünceyi Yahudi milletinin ana gövdesi olarak nitelediği Katolik İsrail'in dinî bilinciyle ilişkilendirir.⁸² Mişna'yı ve Talmud'u oluşturan rabbilerin, hüküm vermede çoğunluğun kanaatini dikkate aldıklarını vurgulayan Schechter, Tora'nın gökte olmadığını, onun yorumunun Katolik İsrail bilincine bırakıldığını ifade eder.⁸³

Diğer taraftan rabbinik literatürde, halaha alanında Yahudi kolektif bilincinin belirleyiciliğine atıf yapan bazı pasajlar bulmak mümkündür.⁸⁴ Her ne kadar bu pasajlara atıf yapmamış olsa da, söz konusu literatüre vakıf olan Schechter'in onları kendi görüşlerine dayanak yapmış olabileceği düşünülmelidir. Zira o da, Tanrı'nın seçiminin her daim Yahudilerin arzu ve iradeleriyle örtüştüğünü söyleyerek⁸⁵ toplumsal iradeye bir yetki verir. Bu bağlamda Katolik İsrail geçmişe dönük anlamı yanı sıra bugünün Yahudi bilinci ve iradesini de içine almaktadır. Zira değişen tarihsel şartlar ve ikincil anlam arasındaki zaruri ilişkiye, dinin organik bir gelişim seyri izlediğine dikkat çeken yine Schechter'dir. Yahudi inananların müşterek irade ve bilincini ifade eden Katolik İsrail, bir taraftan geçmişten miras alınan yorum ve gelenekleri üreten ana gövde Yahudi bilincini, diğer taraftan dinin gelişimi adına çağın problemlerine güncel yorum ve çözümler üretmek durumunda olan bugünün geleneğe sadık Yahudilerini aynı anda karşılamaktadır.

⁸² Schechter, "Preface", *Some Aspects of Rabbinic Theology*, VIII. Schechter'in geçmiş kolektif Yahudi iradesi ve Katolik İsrail ilişkisine atıf yaptığı başka ifadeleri de mevcuttur. Bk. Schechter, "Introductory", *Some Aspects of Rabbinic Theology*, 9; Schechter, "Spiritual Honeymoons", *Seminary Addresses and Other Papers*, 62; Schechter, "The Charter of the Seminary", *Seminary Addresses and Other Papers*, 23.

⁸³ Schechter, "On the Study of the Talmud", *Studies in Judaism*, 2: 116.

⁸⁴ Meselâ rabbi Hillel, Tesniye 15:1'de geçen her yedi yılda bir borçların bağışlanması hükmüyle ilişkili olarak dönemin şartları ve toplum realitesini dikkate alarak "prosbul" adlı hukuki bir mekanizma ihdas edebilmiştir. Bk. Rudavsky, "The Historical School of Zacharias Frankel", 239; Julius H. Greenstone, "Prosbul", *Jewish Encyclopedia* (New York: Funk & Wagnalls Company, 1905), 10: 219. III. yüzyılda yaşamış Yehuda ha-Nasi ise, gentileden gelen yağın kullanılması yasağını toplum nezdinde genel kabul görmediğini hesaba katarak iptal etmiştir. Bk. Schorsch, "Zacharias Frankel and the European Origins of Conservative Judaism", 349. Son olarak, Hillel, Fısh bayramında icra edilen kuzu kurbanı ritüeline ilişkin yöneltilen halahaya dair bir soruya cevaben, meseleye ilişkin halaha hükmünün unuttuğunu belirtmiş, bu durumda kararın Yahudi toplumuna bırakılmasını öğütlemiştir. Hillel'e göre onlar peygamber olmasalar da, peygamberlerin çocuklarıdır ve mutlaka doğru olanı yapacaklardır. Bk. Pesachim 66a. Ayrıca Sanhedrin 22a ve Berakoth 45a'da da kolektif bilincin belirleyiciliğine atıflar mevcuttur.

⁸⁵ Schechter, "Introduction", *Studies in Judaism*, 1: XIX.

Mevcut geleneği çağa adapte etmeyi hedeflemiş bir lider olarak Schechter; Tanah, rabbinik gelenek ve bugün arasında organik bir bağ tasavvur etmekte, bu bütünlüğü ve bağı bozacak bir dinî tavrı kabul etmemektedir. Bu yaklaşım doğal olarak değişimlerin keyfi ve aceleci değil, mümkün olduğunca tedricî ve radikallikten uzak olmasını zorunlu kılmaktadır. Ne yaygın dinî gelenek ve kabullerden ne de çağın gelişmelerinden taviz vermeme prensibi, Muhafazakâr yapının hem teorik hem de kurumsal anlamda kimliğinin netleşmesini sağlamış, tarihsel süreçte onu Amerikan Yahudiliği içerisinde daha belirgin biçimde orta yol pozisyonuna yerleştirmiştir. Vahiy ve tarih ya da gelenek ve modernite arasındaki uzlaşma iddiası, Schechter aracılığıyla Muhafazakâr Yahudiliğin en temel karakteristiklerinden biri haline gelmiştir. Meselâ, günümüz JTS Kutsal Kitap uzmanlarından Benjamin D. Sommer, koşer hukuku ve eşcinsellik konularına dair bazı mülahazaların ardından, Yahudilikte otoritenin yalnızca ve öncelikli olarak kutsal yazılara bağlı olmadığını belirtmiş, Schechter'in "yaşayan topluluk" ve "Katolik İsrail" vurgusuna atıf yaparak dinî otoritenin dindar Yahudi toplumunda olduğunu ifade etmiştir. Ona göre belli değişimlerin gerçekleşmesi, Yahudi hukukuna zarar vermek olarak anlaşılmamalıdır.⁸⁶

Öte yandan Katolik İsrail düşüncesi bağlamında otoritenin yalnızca sıradan itaatkâr Yahudi cemaatlere bırakıldığı, buna karşılık rabbi otoritesinin pasifize edildiği düşünülmemelidir.⁸⁷ Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi, Schechter'in esas endişesi toplumun kolektif hissiyat ve iradesine rağmen rabbilerin halahaya dair bir takım kararları yürürlüğe koyma olasılıklarıdır. Bu sebeple onun düşüncesinde rabbiler ile Yahudi cemaatler arasında Yahudi hukuku temelinde yakın bir ilişki söz konusu olmalıdır. Schechter'in Katolik İsrail kavramı, rabbileri ve sıradan Yahudileri aynı çatı altında birleştirmektedir. Onun, rabbileri "eşitler arasında birinci" (primus inter pares)⁸⁸ olarak nitelemesini, rabbilerin yorum uzmanlıklarını hafife almaktan çok, Yahudi hukukunun şekillenmesinde Katolik İsrail'in, yani gelenek ve halahaya bağlı Yahudi kitlenin kritik bir belirleyici mekanizma olması gerektiğine işaret olarak anlamak daha doğru olacaktır.

⁸⁶ Benjamin D. Sommer, "Where is Authority Found?", erişim: 3.02.2022, <https://www.jtsa.edu/torah/authority/>.

⁸⁷ Schechter, Katolik İsrail ile ilişkilendirdiği Evrensel Sinagog kavramı içerisine peygamberler, Soferim, rabbiler, yorumcular ve öğretmenleri de dâhil etmektedir. Bk. Schechter, "Introduction", *Studies in Judaism*, 1: XVIII.

⁸⁸ Schechter, "Dr. S. Schechter's Views (1905)", *Views on the Synod* (Baltimore: The Lord Baltimore Press, 1905), 135.

Katolik İsrail her ne kadar ilk bakışta Yahudilerin tümüne yönelik bir ima taşısa da, Schechter'in düşünceleri çerçevesinde kavramın daha dar bir kapsama sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda Reformist kanadın halahanın otoritesini yok sayan mevcut tavrıyla Katolik İsrail'e dâhil olabilmesi zor görünmektedir. Zira Schechter'in idealize ettiği otorite, rabbinik geleneğin ağırlığını ve halahanın bağlayıcılığını tanımalıdır. Bu noktada Rabbinik Yahudiliğe yönelik pozitif yaklaşımına karşın, ana gövde Yahudiliğin dışında kalan ve geleneğin otoritesini tanımayan Karailerden olumlu manada söz etmemesi, kavramın anlam alanına ilişkin bir analogi imkânı vermektedir. Buna göre Schechter'in zihninde Karailer gibi Reform Yahudiliği de Katolik İsrail'in dışında kalmaktadır.

Halahanın otoritesini tanıma ortak paydasında beraber olduğu Ortodoks Yahudiler, tüm eleştirilerine rağmen Schechter'in birlik sağlamayı ümit ettiği ana grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu, tarihsel yaklaşım temelinde bir birliklilik olarak düşünülmelidir. Ortodoks bakış açısı tarihsel Yahudilik⁸⁹ yorumuna yaklaştığı ölçüde Katolik İsrail işlevsellik kazanacak ve değişim mümkün olabilecektir. Schechter, aslında geleneksel ve tarihsel bakışı aynı noktada buluşturma gayretindedir. Diğer bir ifadeyle Schechter'in Katolik İsrail'i, rabbinik gelenek ve halahayı otorite kabul eden, aynı zamanda değişimin gerekliliğine inanmış Yahudileri bir araya getiren bir kavram görünümündedir. Kavrama dair söz konusu çerçeve, genel ölçekte Muhafazakâr Yahudiliğin kurumsal yapılanmasının ve Muhafazakâr kimliğin şekillenmesinde belirleyici rol oynamıştır. Özellikle USA, tüm Ortodoks cemaatleri bünyesine dâhil edememiş olsa da, kendisini Ortodoks ve Muhafazakâr olarak tanımlayan belirli Yahudi cemaatleri bir araya getiren bir birlik olarak⁹⁰ Katolik İsrail'in adeta müşahhas halini ifade etmekte ve Schechter'in Muhafazakâr Yahudiliğe bıraktığı en önemli miras olarak hâlen varlığını devam ettirmektedir.

⁸⁹ Schechter, "The Charter of the Seminary", *Seminary Addresses and Other Papers*, 25.

⁹⁰ Kurumun açılışında Schechter, Reform hareketinden uzak duran, geleneksel fakat Amerikan kültürüne adapte olmuş Yahudi kitleye seslendiğini ifade eder. Reform dua kitabı *Union Prayer Book*'ün kullanımına ve başı açık ibadete onay veren cemaatler ise açıkça hitap kitlenin dışında tutulmuştur. Bk. Schechter, "The Work of Heaven", *Tradition and Change: The Development of the Conservative Movement*, 163-164, 170. Ayrıca Schechter, Muhafazakâr cemaatlerin bir araya gelmemesi durumunda, Reform hareketinin etkisiyle sinagogların zamanla yok olacağı endişesini taşır. Bk. Ben-Horin, "Solomon Schechter to Judge Mayer Sulzberger: Part II. Letters from the Seminary Period (1902-1915)", *Jewish Social Studies* 27/2 (1965): 98.

5) Schechter Sonrası Halahaya Bakış

Görüldüğü gibi geleneksel Yahudiliğe bağlı kalmakla beraber Schechter, statik bir din anlayışı ya da “mutlaklık” yerine “değişim” olgusunu düşüncelerinin merkezine oturtmuştur. Bu bakımdan Reform Yahudiliğine yaşamı boyunca tavizsiz bir karşı çıkış sergilemekle birlikte, aslında yenilik taraftarı bir lider olarak nitelenmelidir.⁹¹

Sommer’in Yahudi hukukunda birtakım değişimlerin gerekliliğini zikrederken Schechter’i referans göstermesi de, onun bu karakterine işaret eder. Meselâ, üzerinde ısrarla durduğu İngilizce vaaz, sinagog ibadet düzeni (decorum), pedagojik eğitim, seküler eğitim ve modern araştırma metotları, ona göre tüm Ortodoks Yahudilerin kaçınılmaz biçimde adapte etmeleri gereken alanlardır.⁹² Kendisi pratikte değişim ve yenilik konusunda insiyatif almaktan çekinmiş olsa da,⁹³ prensipte ortaya koyduğu yenilikçi karakteri Muhafazakâr hareket tarafından miras alınmıştır. Meselâ, *Emet ve’Emunah*, Muhafazakâr Yahudilik’te kadının eğitiminin Solomon Schechter’den itibaren bir ilke olarak yerleştiğini belirtir.⁹⁴ Diğer Muhafazakâr liderlere nazaran tarihte Yahudi kadının sinagogdaki aktif rolüne Schechter’in özellikle dikkat çektiğini düşündüğümüzde,⁹⁵ 1973’den itibaren Muhafazakâr Yahudilikte sinagog ibadetine kadınların eşit olarak katılımına imkân tanınmasında⁹⁶ yine Schechter’in etkisi söz konusudur. Günümüz Muhafazakâr liderlerden Jerome Epstein ise, eşcinsel Yahudilere hareket bünyesinde tanınan haklar bağlamında, bilimin ışığında ve tarihsel

⁹¹ Meselâ, o, Tanah ve Talmud rehberliğinde birtakım reformların hayata geçirilmesi gerektiğini, ayrıca Talmud ile mutabık fakat Reform dua kitabına cevap niteliğinde yeni bir sidur (dua kitabı) derlenebileceğini belirtmiştir. Bk. Ben-Horin, “Solomon Schechter to Judge Mayer Sulzberger: Part II. Letters from the Seminary Period (1902-1915)”, 85, 94. Bilimsellik ile dindarlığı birleştirmeyi hedefleyen Schechter’in bir şabat günü sinagoga elinde şemsiyesiyle gelmesi de esasen değişim taraftarı olduğunu gösteren bir başka işaret sayılabilir. Bk. Başaran, *Muhafazakâr Yahudilik: Tarih, Öğretiler, İbadetler ve Güncel Sorunlar* (İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2017), 60-61.

⁹² Schechter, “The Work of Heaven”, 166, 168.

⁹³ Avraham Slater, Reform hareketinin negatif etkisini hesaba katan Schechter’in herhangi bir spesifik değişime onay vermediğini, değişim söyleminin yalnızca prensip olarak kaldığına dikkat çeker. Ona göre Schechter Ortodoksiye yakın, son derece statükocu bir duruş sergilemiştir. Bk. Avraham Slater, “Solomon Schechter’s Approach to Changes in Halakhah”, *Conservative Judaism* 52/3 (2000).

⁹⁴ Commission on the Philosophy of Conservative Judaism, *Emet ve’Emunah: Statement of Principles of Conservative Judaism*, 38.

⁹⁵ Schechter, “Woman in Temple and Synagogue”, *Studies in Judaism*, 1: 313-326.

⁹⁶ Başaran, “Muhafazakâr Yahudilik’te İbadet”, *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 13/25 (2018): 219.

metinlere yeni yaklaşımlarla hareket etmek gerektiğine, bu çerçevede halahanın tarihsel şartlara bağlı değişimine dikkat çekmiştir.⁹⁷

Schechter'e göre halahada yapılacak yenilikler ancak Yahudi cemaatler ve rabbiler arasındaki karşılıklı ilişki, fikir alışverişi ve uzlaşma çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. Toplumun çoğunluğunun pasif ve bilgisiz oluşuna dayanarak rabbilerin bir yanılmazlık ya da otorite elde etmelerinin makbul bir düşünce olmadığına dikkat çeken Schechter, toplumun halahaya dair tartışma ve yorum sürecine aktif biçimde katılması gerektiğine işaret ederek⁹⁸ kolektif bilincin belirleyici yönünü ön plana çıkarır. Sadece toplumsal irade ya da yalnızca din adamlarının aldığı bağımsız kararlar değil, her ikisinin uzlaşması, ancak doğru ve yaşanabilir bir halaha yorumu ortaya koyacaktır.

Özellikle 20. yüzyıl ortalarından itibaren Muhafazakâr Yahudilik, halahayı yorumlama faaliyetine ve yeniliklere çok daha fazla yer vermiştir. Bu açıdan Schechter'in hem halahayı hem de tarihî şartların gereksinimlerini dikkate alan, bu ikisini toplumsal irade doğrultusunda uzlaştırmaya çalışan yaklaşımı daha güçlü biçimde temsil edilmeye başlanmıştır. Meselâ, halahaya dair meseleleri tartışma amacıyla kurulan *Committee on Jewish Law and Standards*⁹⁹ (CJLS), 1950'de aldığı kararda şabat günü araçla seyahat etmeye izin veren bir hüküm ilan etmiştir. Söz konusu responsada, şehirden uzakta yaşayan Yahudilerin şabat günü sinagog ibadetine katılımını kolaylaştırmak gibi dinî yaşamı güçlendirici bir hedef belirleyici olmuştur.¹⁰⁰ 1970'lerde kadınların rabbi olarak görev alması meselesinde ise kurulan komite, bir yandan Muhafazakâr Yahudi cemaatlerin genel kanaat ve eğilimini tespit etmeye diğer yandan halahanın yorumlanabilme imkânını ortaya koymaya yönelik araştırmalar yürütmüştür.¹⁰¹ Bu açıdan rabbinik literatür ve halaha alanında bilimsel araştırma geleneğine en güçlü biçimde Muhafazakâr hareket bünyesinde yer verildiği, bunda WDJ'yi hareket ile buluşturan Schechter'in belirleyici etkisi olduğu söylenebilir. Yahudiliği tanımlamada ya da yenilik tartışmalarında Reform Yahudiliği ve Ortodoks Yahudilik sırasıyla

⁹⁷ Jerome Epstein, "Let Each Congregation Choose for Itself", erişim: 09.03.2022, <https://forward.com/opinion/9660/let-each-congregation-choose-for-itself/>.

⁹⁸ Schechter, "The Problem of Religious Education", *Seminary Addresses and Other Papers*, 115-116.

⁹⁹ Makale boyunca *Committee on Jewish Law and Standards*'a kısaca CJLS olarak yer verilecektir.

¹⁰⁰ Sarna, *American Judaism: A History*, 284-285.

¹⁰¹ Nadell, *Women Who Would Be Rabbis: A History of Women's Ordination, 1889-1985* (Boston: Beacon Press, 1998), 194-195; Dorff, *The Unfolding Tradition: Jewish Law After Sinai* (New York: Aviv Press, 2006), 488.

halahayı ve tarihsel değişimleri görmezden gelmek gibi iki uç eğilim sergilerken, Muhafazakâr Yahudilik her iki alana ilişkin uzun ve titiz bir araştırma sürecini en doğru yol olarak görmektedir.

Schechter'in dinde otorite olarak Katolik İsrail vurgusu ve güçlü bir Yahudi toplumu – din adamı ilişkisinin tesisi noktasındaki çabalarının Muhafazakâr Yahudilikte karşılık bulduğunu söylemek mümkündür. Diğer Yahudi grupların aksine Muhafazakâr Yahudilikte halaha konusunda cemaatin görüşüne müracaat yaygın biçimde görülmektedir. Yakın dönem Muhafazakâr liderlerden Robert Gordis'e (1908-1992) göre, herhangi bir değişim Katolik İsrail tarafından benimsendiğinde, rabbilerin görevi söz konusu pratiğin halaha dairesinde meşru zeminini tesis etmektir. Hatta değişimin gerekli görüldüğü alanlarda Muhafazakâr toplum teşvik edilmelidir.¹⁰² Muhafazakâr toplumun gün geçtikçe pek çok alanda rabbi ve bilim insanlarıyla eşit oranda ortaklık kurma iddiasında olduğuna değinen *Emet ve'Emunah* ise, Muhafazakâr Yahudiliği “rabbi dini”nden ziyade bir “toplum dini” olarak idealize etmiştir.¹⁰³ Katolik İsrail'in önemine dikkat çeken rabbi Aaron L. Starr'ın da ifade ettiği gibi, halahaya biçim vermede karar merci olan toplum, Schechter'in Amerika'da öncüsü olduğu tarihsel yaklaşımı benimsemiş kimseler olarak USA'ya bağlı üye cemaatler ve bu cemaatlere önderlik eden rabbilerden oluşmaktadır.¹⁰⁴ Bu bakımdan Schechter'in savunduğu biçimiyle geleneğin gücüne ve değişime aynı anda alan açan tarihsel yorum merkezli perspektif ile çerçevesini çizdiği Katolik İsrail topluluğu dikkate alındığında, Muhafazakâr Yahudiler arasında iki karşıt eğilim olarak Reform Yahudileri ya da ana gövde Ortodoks Yahudilere müracaat söz konusu değildir.

Günümüzde Muhafazakâr hareketin halaha alanındaki en önemli organı olan CJLS, tek ve mutlak otoriteyi rabbilere verdiği gerekçesiyle Schechter tarafından tasvip edilmeyen sinod tarzı bir yapıdan ziyade, toplumsal bilinci önceleyen bir kurum hüviyetindedir. CJLS aracılığıyla USA'ya bağlı Muhafazakâr cemaatler ve rabbiler arasında fikir birliği zemini aranmakta, Katolik İsrail prensibi işletilmeye çalışılmaktadır. Diğer taraftan gerekli görülen reformların yeterince esnek ve geniş perspektifli Tanah ve Talmud otoritesiyle uyum içinde ele alınması gerektiğine değinen

¹⁰² Gordis, *Understanding Conservative Judaism*, ed. Max Gelb (New York: The Rabbinical Assembly, 1978), 61.

¹⁰³ Franklin D. Kreutzer, “Foreword – The Layperson's View”, *Emet ve'Emunah: Statement of Principles of Conservative Judaism*, 7.

¹⁰⁴ Aaron L. Starr, “Tradition vs. Modernity: The CJLS and Conservative Halakhah”, *Conservative Judaism* 58/1 (2005): 5.

Schechter'in¹⁰⁵ mutedil ve çoğulcu yaklaşımı da kurumda temsil edilmektedir. Buna göre CJLS'de bir hukuki meselede oylama prensibi çerçevesinde çoğunluk ya da azınlık kararları söz konusu olabilmektedir. *Mara d'atra* denilen yerel rabbiler, cemaatleri hakkında en doğru bilgiye sahip kişiler olarak ortaya konan görüşler arasında en uygun yaklaşımı uygulamakta özgür bırakılmışlardır.¹⁰⁶ Muhafazakâr rabbi David Golinkin'in de belirttiği gibi, CJLS, halahaya dair güncel problemleri tarihsel ve bilimsel bir bakış açısıyla çalışmakta, esnek ve hoşgörülü kararlar katı ve tavizsiz olanlara tercih edilmektedir.¹⁰⁷

Sonuç

Dönemindeki birçok Yahudi din adamı ve entelektüel gibi modern çağda yaşanan sosyal, kültürel ve bilimsel gelişmeler karşısında Yahudilerin nasıl bir tavır alacağı konusuna kayıtsız kalmayan Solomon Schechter, gerek JTS'ye katılmadan önce gerekse sonrasında ortaya koyduğu düşünceleriyle Muhafazakâr hareketin temel dinamikleriyle uyumlu bir din anlayışına sahip olduğunu göstermiştir. Yahudiliğin modern dönemde karşı karşıya kaldığı kutsal metin ve tarih ilişkisinin keyfiyeti probleminde Schechter'e göre en doğru tavır, denge ve uzlaşım imkânını aramaktır. Schechter'in vahiy ile tarih arasında öngördüğü karşılıklı etkileşime dayalı yakın ilişki Muhafazakâr Yahudiliğin dünden bugüne ayırıcı özelliği olarak ön plana çıkmaktadır.

Schechter, kutsal kitap, Yahudi geleneği ve halahaya dair düşüncelerinde temelde Ortodoks Yahudilere hitap eden bir tavır sergiler. Diğer bir ifadeyle, Yahudiliğin modernite karşısında ayakta kalabilmesi adına tarihsel yorumu en doğru yol olarak gören Schechter, bunun söz konusu bakış açısını benimsemiş cemaatlerin yanı sıra Ortodoks Yahudiler aracılığıyla sağlanabileceği yönünde bir inanca sahiptir. Bu yüzden eleştiri, teklif, beklenti ve çağrılar genellikle Ortodoks Yahudilere yönelik olmuştur. Reform hareketine karşı kararlı duruşun ötesinde geleneksel

¹⁰⁵ Ben-Horin, "Solomon Schechter to Judge Mayer Sulzberger: Part II. Letters from the Seminary Period (1902-1915)", 85.

¹⁰⁶ Seymour Siegel, "The Meaning of Jewish Law in Conservative Judaism: An Overview and Summary", *Conservative Judaism and Jewish Law*, ed. Seymour Siegel & Elliot Gertel (New York: The Rabbinical Assembly, 1977), XXV; Theodore Friedman, "Jewish Tradition in 20th Century America: The Conservative Approach", *Jewish Life in America*, ed. Theodore Friedman & Robert Gordis (New York: Horizon Press, 1955), 43.

¹⁰⁷ Golinkin, *Halakhah for Our Time: A Conservative Approach to Jewish Law* (New York: United Synagogue of America, 1991), 29-30.

Yahudiliği odak noktası yaparak Schechter, var olan kurum ve gelenekleri çağın gelişmeleri paralelinde ihya etmeye çalışmıştır.

Tarihi vahiy olgusuna yaklaştırarak uygulanabilir bir dinî perspektif sunmaya çalışan Schechter'in yeni bir hareket yaratma değil, fakat geleneksel Yahudiliği tarihsel yorum ekseninde dönüştürme idealinin tam anlamıyla karşılık bulduğu söylenemez. Onun ortaya koyduğu vizyon, Muhafazakâr hareketin Ortodoks bakış açısından ayrışmasında ve daha güçlü biçimde tarihsel yorum çizgisini benimsemesinde kilit rol oynamıştır. Söz konusu dönüşüm, Ortodoks Yahudiliği bütünüyle etkisi altına almayı başaramamış olsa da, Schechter'in Tora merkezli organik gelişmeye yaptığı vurgu, Tarihsel Ekol mensubu cemaatler ile Ortodoks cemaatlerin bir kısmını USA çatısı altında birleştirebilmiştir. Aynı zamanda onun dinde karar mercii olarak belirlediği Katolik İsrail'e karşılık gelen USA bünyesindeki cemaatler, rabbiler ile birlikte halahaya yön verme konusunda dinamik ve aktif bir rol üstlenmişlerdir.

Schechter'in JTS'yi yönettiği dönem, Muhafazakâr hareketin hem din yorumunun şekillenmesinde hem de kurumsal yapılanmasının tamamlanmasında önemli bir zaman dilimini ifade etmektedir. Onun ortaya koyduğu Yahudilik yorumu, Muhafazakâr Yahudiliğin, gelişme ve değişim olgularına dair daha güçlü bir bilinç ve farkındalık kazanmasında etkili olmuştur. Bu yaklaşım, Muhafazakâr Yahudiliği geleneğe bağlı fakat yeniliğe yer veren, daha makul bir "orta yol" hareketi haline getirmiştir. Hareket, tarihsel realiteleri ve Katolik İsrail'in iradesini dikkate alarak Yahudi hukukunu yorumlama geleneğini büyük ölçüde Schechter'e borçludur. Günümüzde halahaya yön verme konusunda en etkili kurum olan CJLS aracılığıyla işletilen Muhafazakâr hareketin ılımlı ve çoğulcu tavrı da, Schechter'in gerek doktrin gerekse halahada benimsediği mutedil ve kuşatıcı bakış açısını yansıtmaktadır.

Kaynakça

- Adler, Cyrus. *Solomon Schechter: A Biographical Sketch*. New York: The American Jewish Year Book, 1916.
- Araz, Ömer Faruk. *Yahudilikte Tefsir Geleneği: Midraşik Literatürün Tarihsel Gelişimi*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2019.
- Bağır, Muhammed Ali. "Kutsal Kitap Eleştirisi: Eski Ahit Örneği ve Modern Dönem Öncüleri". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 31/31 (2014): 279-310.
- Başaran, İsmail. *Muhafazakâr Yahudilik: Tarih, Öğretiler, İbadetler ve Güncel Sorunlar*. İstanbul: Arı Sanat Yayınları, 2017.
- Başaran, İsmail. "Muhafazakâr Yahudilik'te İbadet". *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 13/25 (2018): 213-227.
- Başaran, İsmail. *Ana Hatlarıyla Amerikan Yahudiliği: Tarihsel Süreç ve Gruplar*. Konya: Çizgi, 2020.

- Ben-Horin, Meir. "Solomon Schechter to Judge Mayer Sulzberger: Part II. Letters from the Seminary Period (1902-1915)". *Jewish Social Studies* 27/2 (1965): 75-102.
- Ben-Horin, Meir v.dğr. "Solomon Schechter to Judge Mayer Sulzberger: Part I. Letters from the Pre-Seminary Period (1895-1901)". *Jewish Social Studies* 25/4 (1963): 249-286.
- Ben-Horon, Meir. "Schechter, Solomon". *Encyclopaedia Judaica*, Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007, 18:113-114.
- Bentwich, Norman. *Solomon Schechter: A Biography*. Philadelphia: Jewish Publication Society of America, 1938.
- Berenbaum, Michael. "Pittsburgh Platform". *Encyclopaedia Judaica*, Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007, 16: 190-191.
- Brown, Benjamin. "Orthodox Judaism". *The Blackwell Companion to Judaism*, ed. Jacob Neusner & Alan J. Avery-Peck, Malden: Blackwell Publishing, 2003, 311-333.
- Cohn Sherbok, Lavinia & Dan. *A Popular Dictionary of Judaism*. New York: RoutledgeCurzon, 2005 ("Halakhah", "Hasidism", "Haskalah", "Responsa", "Tanna" maddeleri).
- Commission on the Philosophy of Conservative Judaism. *Emet ve'Emunah: Statement of Principles of Conservative Judaism*. New York: The Jewish Theological Seminary of America v.dğr, 1988.
- Dinur, Benzion. "Wissenschaft Des Judentums". *Encyclopaedia Judaica*, Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007, 21: 105-114.
- Dorff, Elliot N. *Conservative Judaism: Our Ancestors to Our Descendants*. New York: Youth Commission, United Synagogue of America, 1977.
- Dorff, Elliot N. *The Unfolding Tradition: Jewish Law After Sinai*. New York: Aviv Press, 2006.
- Ellenson, David. *After Emancipation: Jewish Religious Responses to Modernity*. Cincinnati: Hebrew Union College Press, 2004.
- Epstein, Jerome. "Let Each Congregation Choose for Itself". Erişim: 09.03.2022, <https://forward.com/opinion/9660/let-each-congregation-choose-for-itself/>.
- Fierstien, Robert E. "A Noble Beginning: The Seminary Alumni Association 1901-1918". *A Century of Commitment: One Hundred Years of the Rabbinical Assembly*, ed. Robert E. Fierstien, New York: The Rabbinical Assembly, 2000, 1-20.
- Frankel, Zacharias. "Die Symptome der Zeit". *Zeitschrift für die religiösen Interessen des Judenthums* 2/1 (1845): 3-21.
- Friedman, Theodore. "Jewish Tradition in 20th Century America: The Conservative Approach". *Jewish Life in America*, ed. Theodore Friedman & Robert Gordis, New York: Horizon Press, 1955, 37-53.
- Gertner, Haim. "Natanson, Yosef Sha'ul", Erişim: 29.06.2022, https://yivoencyclopedia.org/article.aspx/Natanson_Yosef_Shaul.
- Gillman, Neil. *Conservative Judaism: The New Century*. West Orange: Behrman House, 1993.
- Golinkin, David. *Halakhah for Our Time: A Conservative Approach to Jewish Law*. New York: United Synagogue of America, 1991.
- Gordis, Robert. *Understanding Conservative Judaism*. ed. Max Gelb, New York: The Rabbinical Assembly, 1978.
- Greenstone, Julius H. "Prosbul". *Jewish Encyclopedia*, New York: Funk & Wagnalls Company, 1905, 10: 219-220.
- Gündüz, Şinasi. "Kaynak Tenkidi". *Din ve İnanç Sözlüğü*, Konya: Vadi Yayınları, 1998, s. 216.

- Heilman, Samuel C. "Haredim". *Encyclopaedia Judaica*, Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007, 8: 348-351.
- Herr, Moshe David. "Weiss, Isaac Hirsch". *Encyclopaedia Judaica*, Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007, 20: 733-734.
- Hollander, David. "Jewish Law for the Law Librarian". *Law Library Journal* 98/219 (2006): 219-252.
- Jacobs, Louis & David Derovan. "Hermeneutics". *Encyclopaedia Judaica*, Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007, 9: 25-29.
- Karp, Abraham J. "Solomon Schechter Comes to America". *American Jewish Historical Quarterly* 53/1 (1963): 44-62.
- Kurt, Ali Osman. "Yahudi Aydınlanma Hareketi: Haskala". *Milel ve Nihal* 7/1 (2010): 33-59.
- Lupovitch, Howard N. "Navigating Rough Waters: Alexander Kohut and the Hungarian Roots of Conservative Judaism". *AJS Review* 32/1 (2008): 49-78.
- Marx, Alexander. "Solomon Schechter". *Publication of the American Jewish Historical Society* 25 (1917): 177.
- Mandelbaum, Bernard. *The Wisdom of Solomon Schechter*. New York: The Burning Bush Press, 1963.
- Meyer, Michael A. *Response to Modernity: A History of Reform Movement in Judaism*. Detroit: Wayne State University Press, 1995.
- Millgram, Abraham E. & Emma G. Ehrlich. "Nine Letters from Solomon Schechter to Henrietta Szold". *Conservative Judaism* 32/2 (1979): 25-38.
- Nadell, Pamela. *Women Who Would Be Rabbis: A History of Women's Ordination, 1889-1985*. Boston: Beacon Press, 1998.
- Nadell, Pamela S. & Marc Lee Raphael. *Conservative Judaism in America: A Biographical Dictionary and Sourcebook*. New York: Greenwood Press, 1988.
- Özmen, Seda. *18. Yüzyıl Yahudi Aydınlanma Hareketi Haskala ve Moses Mendelssohn*. İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2014.
- Reisenberger, Azila Talit. "The Development of the Halachah and Jewish Women". *Journal for the Study of Religion* 18/2 (2005): 75-87.
- Rosenblum, Herbert. *The Founding of the United Synagogue of America, 1913*. Doktora Tezi, Waltham: Brandeis University, 1970.
- Rothschild, Jacob. "Lewy, Israel". *Encyclopaedia Judaica*, Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007, 12: 771.
- Rudavsky, David. "The Historical School of Zacharias Frankel". *The Jewish Journal of Sociology* 5/2 (1963): 224-244.
- Sachar, Howard M. *The Course of Modern Jewish History*. New York: Vintage Books, 1990.
- Sarna, Jonathan D. *American Judaism: A History*. New Haven: Yale University Press, 2004.
- Schechter, Solomon. "Dr. S. Schechter's Views (1905)". *Views on the Synod*, Baltimore: The Lord Baltimore Press, 1905, 134-141.
- Schechter, Solomon. *Seminary Addresses and Other Papers*. Cincinnati: Ark Publishing Co., 1915.
- Schechter, Solomon. *Some Aspects of Rabbinic Theology*. New York: The Macmillan Company, 1909.
- Schechter, Solomon. *Studies in Judaism*. 3 cilt, Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1908, 1911, 1924.
- Schechter, Solomon. "The Age and Authorship of Ecclesiastes". *Jewish Chronicle* (5 Mart 1886): 11.

- Schechter, Solomon. "The Work of Heaven". *Tradition and Change: The Development of the Conservative Movement*, ed. Mordecai Waxman, New York: The Burning Bush Press, 1958, 163-172.
- Schorsch, Ismar. "Zacharias Frankel and the European Origins of Conservative Judaism". *Judaism* 30/3 (1981): 344-354.
- Sherwin, Byron L. "Thinking Judaism Through: Jewish Theology in America". *The Cambridge Companion to American Judaism*, ed. Dana Evan Kaplan, New York: Cambridge University Press, 2005, 117-132.
- Shetreet, Shimon & Walter Homolka. *Jewish and Israeli Law – An Introduction*. 2. bs., Berlin: Walter de Gruyter, 2021.
- Siegel, Seymour. "The Meaning of Jewish Law in Conservative Judaism: An Overview and Summary". *Conservative Judaism and Jewish Law*, ed. Seymour Siegel & Elliot Gertel, New York: The Rabbinical Assembly, 1977, XIII-XXVI.
- Silber, Michael K. "The Emergence of Ultra-Orthodoxy: The Invention of a Tradition". *The Uses of Tradition: Jewish Continuity in the Modern Era*, ed. Jack Wertheimer, New York: The Jewish Theological Seminary of America, 1992, 23-84.
- Singer, Isidore & M. Seligsohn. "Frankl, Pinkus Friedrich". *Jewish Encyclopedia*, New York: Funk & Wagnalls Company, 1905, 5: 496.
- Slater, Avraham. "Solomon Schechter's Approach to Changes in Halakhah". *Conservative Judaism* 52/3 (2000): 30-38.
- Sommer, Benjamin D. "Where is Authority Found?". Erişim: 3.02.2022, <https://www.jtsa.edu/torah/authority/>.
- Starr, Aaron L. "Tradition vs. Modernity: The CJLS and Conservative Halakhah". *Conservative Judaism* 58/1 (2005): 3-17.
- Starr, David B. *Catholic Israel: Solomon Schechter, A Study of Unity and Fragmentation in Modern Jewish History*. Doktora Tezi, New York: Columbia University, 2003.
- Ta-Shma, Israel Moses. "Rabbinical Literature". *Encyclopaedia Judaica*, Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007, 17: 22.
- The Babylonian Talmud*. Çev. ve ed. Isidore Epstein, 35 cilt, London: The Soncino Press, 1935-1952.
- The Mishnah*. Çev. Herbert Danby, Oxford: Oxford University Press, 1933.
- Thulin, Mirjam. "Wissenschaft and Correspondance: Solomon Schechter between Europe and America". *Jewish Historical Studies* 48 (2016): 109-137.
- Warhafting, Shillem. "Nathanson, Joseph Saul". *Encyclopaedia Judaica*, Detroit: Mac Millan Reference USA and Keter Publishing House, 2007, 15: 18-19.
- Weinberger, Theodore. "Solomon Schechter's (Postmodern) Conservative Jewish Theology". *Conservative Judaism* 46/4 (1994): 24-36.
- Yedidya, Assaf. "Orthodox Reactions to "Wissenschaft des Judentums"". *Modern Judaism - A Journal of Jewish Ideas and Experience* 30/1 (2010): 69-94.